

3 1761 07444692 3

JN

2167

S85

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

<http://www.archive.org/details/dvleldegrfde00sz>

47
23071

I
862

ÜDVLELDE.

GRÓF DESSEWFFY AURÉL

HÁTRAHAGYOTT NÉMI

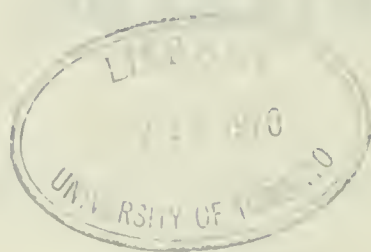
IROMÁNY-TÖREDÉKIVEL.

IRTA ÉS KÖZLI

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

PESTEN, 1843.

NYOMT. TRATTNER-KÁROLYI BETŰIVEL,
URI UTCZA 453. SZ.

L'homme de bien qui se voue loyalement au service de son roi
et de son pays, n'a-t-il pas toujours de cruelles épreuves
à supporter?

Eugène Sue

JN
267
585

F E L V I L Á G O S I T Á S.

Ezen értekezés első része egy nemzeti temetőnek megalapítását tárgyalja. Walhalla az eszmét tán érthetőbben kitette volna. Én azonban "Üdvleldét" egy kis megszokással szintolly érthetőnek, és e' fölött magyarsabbnak és csinosbnak is tartom, mint a' három 'a'-val bővelkedő Walhallát. Mások e' következő kitételeket hiszik jobban megfelelőknek: diadla, nyugda, emlékde, esönde. — Már akármi jobb 's mi tetszik is jobban, most ide nem tartozó; elég, hogy Üdvleldét nemzeti temető eziméül kívánom használni ez alkalommal.

Bármilyen legyen hitünk, vallásunk; ha szórakodás által egészen el nem szédül fejünk, 's tökéletes állatóságba nem merülünk, bizonyosan fel-felnyilvánul néha előttünk életünk komolyabb pillanatiban saját belsőnk. Semmiségünk, létünknek hajszálon függése, 's belbeesünknek vajmi csekély volta tárva áll akkor előttünk, 's visszaborzadva minélelőbb menekedni törekedünk ez iszonyatos öntudattal; 's meglehet, a' fiatalsági hev, szerelem, nagyravágyás, kincs 's hirkoszorú utáni ittas felingerültségünk 's általános szórakodásinkban menekedünk is, és évekig élünk hatalmunk, bölcsességünk 's erényeink édes önámításai vagy egyéb ábrándaink között. — Az élet alkonyán azonban, és néha az önmegismerés keserű gyümölesének véletlen megízlelése által előbb is, mikor mindinkább sürget valami magasb hatalom magunkkal szembevetésre, egymásután eltűnnek a' magunk alkotta mennyország varázsképei, 's

tisztán látjuk, földileg szólva, bármi jó és derék embereknek tartatánk és illyesek valóban voltunk is, milly felette parányi az, mire némi meglelégedéssel tekinthetünk vissza, 's azon kevés is milly salakteli; midőn indulatink, szenvedélyink, gyengéink kiesapongási felhalmozva mutatkoznak keblünk tükrében, 's a' kétség görese vonja mellünket össze: valljon hátramaradó létünk elég hoszszu leend-e, 's mi elég erőt fogunk-e lelmi magunkban, mindannak csak távulról is helyrehozására, mit lepergett létünkben elmulasztánk, elhibáztánk, sőt elrontánk; 's akkor, ha földi diadalink netaláni tömjéne 's innen fakadó gögteli elbizottságunk tökéletesen el nem vakít, vagy állati kábultságba merülve eszmélő-tethetségünk egészen el nem hágy, leomlani leszünk kénytelenek azon láthatlan mennyei hatalmak előtt, kiknek kezeiben habár sajátlag legszabadabbak, általján véve még is csak eszközként szolgálunk. — Sok erős hajlandó ugyan az ellentállásra illykor, 's független iparkodik mozogni a' nagy egyetemben; de hiába, 's bármilly nagyon viselné is homlokán eredetén az istenekkel hábornban volt jecit, táruljanak előtte csak az öröklét kapui fel, de higgadt, éber

állapotban minden mámortul menten: 's földi nyomoruságánál fogva összerogyik. — Bús és komoly az emberiség sorsa, 's még a' legerősbnek lelke is meghor zad, ha pillanatilag felgördülnek annak kárpitjai.

Ember-sorsával lehetőleg kibékülni, 's elszá-
nással élni emberileg, marad is azért a' földi legfőbb
böleseségnek összege; 's ha van valami, mi képes
angyali vágyaink és állati gyengéink szünetlen har-
czai közt, némi írt bájolni létünk komolyabb pilla-
natira, mikor magunkba szállunk, mellyek azonban
noha keserűek, bizonyosan még is a' legmagasztos-
bak, mert a' leglelkiebbek: az valóban semmi egyéb,
mint azon szomj, azon őszinte vágy, jóllehet a'
nagy egyetemben egyedül ephemer férgesek vagyunk,
habár csak láthatatlan parányt is, tiszta lélekkel hor-
dani a' határtalan mindenség feldicsőítéséhez. — 'S
az emberiség milliárdnyi csábszövevényei közt ugyan
milly uton mivelhetni ezt legbiztosabban? Valóban
sem a' hirsomj, földi nagyság, kincs és hatalom
álfényű köreiben, sem az olly könnyen elkábuló so-
kaság apotheosisai közt, hanem egyedül azon egy-
szerű viszonyokban, mellyek közé minden halandó

állítaték, 's hol Seytha Anacharsis 'D lelé üdvét, mikor bejárván a' világ legkitünőbb részeit, 's bámulván más nemzetek nagyságát, meg nem romlott gyermeki kedélylyel 's örömittasan tért ismét pásztornépéhez vissza, 's mint hű rokon, hű barát, hű hazafi 's hű embertárs lehelé ki vég-leheletét; jutalmul pedig a' hűség azon díját nyeré, melly a' lelkesnek — ki azonban, míg ember, emberileg s' nem földfölötti légkörben él — legédenibb: köz megtiszteltetést, és sirhantjára a' honfi-hálakoszorút.

'S ím e' felfogás — miután a' polgári erények egyszerű szabályit hirdetem esekély erőm szerint, mióta számot veték magammal, és mennyire ezer gyengéim közt birtam, tetteleg is förekedém azok hervadhatlan báját másokkal is megszerettetni — e' felfogás, mondom, hozott már több évek előtt azon gondolatra, mellyet 'Kelet Népe' című legközelebbi közlésemben nyilváníték: nem volna-e nemzeti kifejlésünk lépcsőfokozati közt a' teendők során tán az is, hogy mint az érintett munkámban hozám fel, a' budai hegyekben, honunk közepén, és ekkép némileg szívében állitvánk temetőt, egy szabad ég alatti üdvöldét. "Hadd lenne vérünk jobb része ott ju-

talmul, vagy ha bukunk kell, lenne a' magyar, kinek ehhez kedve van, vég-vigasztalásul halálban legalább egyesülve, ha nem tudott életben egyesülni, és nem birta értelme által az elsüllyedéstől megmenteni magát; 's hadd lelné e' helyen a' hátramaradtak megemlékezés-hálavirágít a' derék, vagy azoknak legalább szánakozását a' magyarnak végomladéka."

Nagyon tartottam, mennyire fogna ez soknak visszatetszeni, vagy inkább sok által semmibe sem vétetni 's ekkép becsmérelltetni, 's nemesak azért, mert tán nem egészen mindennapi, hanem legfőkép, mert mai időkben nálunk némelyek kivétel nélkül olly tulesapongólag keverének akármibe is költészetit 's szellemit, hogy sok valóban a' megemészthetlen ábrándok árjátul úgy szólván esőmört kapva, a' positivitás olly rideg mezejére süllyede, hönnet a' legkisebb felemelkedés is szánakozó léghajózásnak mutatkozik. 'S igazam volt; mert Üdvöldém értésére nemesak egy a' mindennapi örömök szűk körében keringelő uracsnak ajkai redőztek szánakozó gúnymosolyra, de még a' leglelkesebbek is, kiknek — fájdalom — egyikét ²⁾ azóta közülünk kiragadá a' végzés

vas korja, 's kit most ravatal borít, vajmi könnyű szerrel kezelték azt, mit én — mint az mostán kiviláguland — korántsem mint a' teendők legsürgetőbbikét, mint valami életkérdést, vagy minden sebeinkre írt hozó panaceát, és ekkép köztehetséggel létesítendő, de csak mint ollyas valamit hoztam fel, mi tán nem éppen időnkünti volna; mert fajtánknek, azt hiszem, felette üdvös 'magába szállását' tán nagyobb mértékben mozdíthatná elé, mint sok egyéb batár nélkül fontosabbnak látszó; 's miuek élvezete — ha kérdésbe nem akarjuk venni, hogy elhunytunk után nemzeti nyilvános háladatnak tárgyai lenni legalább hátramaradtainkra nézve élvezet — tán éppen azokat fogja illetni legelőbb, ha t.i. csakugyan létesül az általam most ismét felhozott Üdvlelde — mit hiszek — kik kebleikben teli a' legnemesb vágygyal, ritka elmebeli tehetségüknél fogva az élet nagyobb szerepeinek játszására látszának meghivatva, 's tán magok sem sejték, milly nagyon közel állnak sírukhoz, 's ekkép nem gondolák, hogy legalább rájuk nézve, hamvaik számára olly helynek 's olly közméltánylatnak keresése volna a' teendők legeslegelsőbbike, hol az igazság szava előtt a' legfelhevül-

tebb pártak rágalma is elnémul, és ekkép kibontakozva minden kisebbítő szenvedélyből, biztos révpartra köt ki az érdem.

A' nemtetszésnek 's kevés méltánylásnak érzete azonban nem tartóztatott az eszmének szőnyegre hozatalátul, valamint az most sem hátráltat annak tán végképi megalapításátul is; jóllehet most sem érzem kevesebbé, mennyire fogna annyi és olly sürgető tennivalóink közt illy különöz bélyegű kísérlet viszsztatetszeni soknak, sőt nem egy által a' legméltányosbnak látszó gúny fulánkjával is érintetni.

“Hallották már — előre tudom, így fog e' dologról némi szomszéd, sőt tán némi magyar is itélni — most pantheont is emel magának a' magyar! Kár hogy — mind mondják — nem lesz teteje, és ekkép az ott lerakandó nagy emberek rutul meg fognak ázni. Valóban szánakozásra méltó, mi mindenre nem fakad a' mai magyar! Hátramaradásai számnélküliek, a' tennivalók sora aggasztó, pénze pedig alig van, 's most holtakra fordítsa kis tehetségét! hogy bizonyos maguk képzelte, vagy inkább: egyik a' másokra fogta nagy emberek egymást tömjénezzék, midőn a' magyar földön annyi élőnek még néha rágni

való kenyere sincs. Ez valóban túrhetlen. Vagy tán az indítványozó akar magának szép olesón és szép okosan nemzeti sirbottot emelni, és előre éldelni az egykori maga rendelte apotheosisának ünnepét; ő, ki mindig időelőttiekről, józan logikárul, a' teendőik ABC rendéről oktatólag perorál, 's gáncsos észrevétel, sőt keserű felszólalás nélkül soha nem hagyja mások eszméit, noha bizony számtalan van, mi csakugyan hasznosb, mint egy temető.' — Így fog-nak szólni, sőt a' külföld majmolásával vádolni, nem kétkem. ³⁾ És alkalmasint sok ideig — tán örökig — fog felette közönyös, sőt boszantó vagy szánakozó kacaját gerjesztő állapotban tengni az egész, ha t. i. nem fejlődik az ezélszerűleg ki, 's ha mindennek előtt a' magyar nem fog jobban kitisztulni salakjaiból, mint eddigelé.

A' nevetséges a' magasztosnak tözsomszédja, mikép az, mi másutt 's más körülmények közt magasztos, nálunk 's a' mi bonyodalmink között felette aljas lehet; midőn viszont az, mi különösségénél és kised kezdeténél fogva ma közönyös, józan alkalmazás által lassanként a' legdicsőbbre emelkedhetik.

Kerítsünk be néhány négyszeg öl homoklapályt Pest városának tövében, közel mulattató helyhez, vagy tán a' barom- 's lóvásárhoz szomszédilag; ültessük be azt ákáczfával, és népesítsük e' temetőt márul holnapra minél nagyobb számmal, hadd bámuljon a' külföld nagy embereink egybesaraglyázott nagy mennyiségén; vallásra, születésre, polgári hitre azonban illő (!?) tekintettel legyünk, mikép csak egyszerűek, egy családiak 's egy véleményűek lelhessek ott nyugtokat, azaz csak Roma felkentjei, vagy egyedül a' reformatio hősei, vagy végre csupán ó hitűek, vagy unitariusok, vagy izraeliták 's effélék, de csak világért egymással összekeverve ne, lelhessék ott rokonkeblű hátramaradtaik hála-sírkövé; 's szint ez okbul a' nemzetnek egyedül csak 'tejfele', vagy csupán csak 'népe' leljen itten helyt, mint nem kevesbé vagy egyedül szolgálatban voltak, vagy csupán függetlenek (!) mert függni nem akartak, vagy szolgálatot nem kaptak, fogadtathassanak itt bé. — Jeleljük végre asztalokat görbitő, vagy republicai egyszerűség követelésével fűszerezett lakomáink alkalmával, egymást Üdvölködei laktársul előre ki, 's minden felsőbbség iránti némi alkalmaknál, ha t. i.

rájuk szorulunk, még egészen le nem tett csuszó mászó szokásinkhoz képest, ragaszkodunk még éltünkben a' Nagyok hosszú czímsorához farkul az üldvteldei virtualitást is, mit ezeknek számoshja tán, mint sok más megbecsülést, túrni, de az őszinteség pillanatiban maga fog alkalmasint legnevetésesebbé tenni, mert 'világi embernek' mi nagy jutalom volna is az eltemettetés, mikor úgy is mindennek vége(!); a' nép embereit pedig biztosítsuk kivétel nélkül, mi magától értetődik, és természetesen bevett szokásként a' 'nemzet nevében', annak idején a' lehető legfényesb kíséretül 's fogadásrul az Üdvteldejében, 's ott a' lehető legmagasb emlékkörül; vagy vegyünk viszont be összevissza minden hígvelejü ábrándit, minden lágyszivű phantastát, ki sokat akart, de kivinni annál kevesebbet birt, 's legyen csak csordultig megtöltve ezen, a' nagyobb érdemnek kitüntetésére szánt hely minden díbdábbal; 's maradjon elvégre — mi mind ezeknél magasb szempont — Magyarország in statu quo, díztelen moesárjai 's undok homok-buczkái, 's mi ezeknél több, nemzeti fejletlensége, 's szellemi majd pangása majd tulesapongása közt 's a' t. és higyük el, nemesak közön-

séges temető válik belőle, de okvetlen — mert követeléssel jár, melynek azonban semmi meg nem felel — boszantó, sőt kacaját vagy szánakozást gerjesztő tárgygyá is fajul és süllyed az egész.

Tegyük fel viszont, ha idővel tenger veszélyek és bajak után, mikbül megtörhetlen türelemmel és bajnoki elszánással némileg kibontakozánk, végkép üdülni kezdene vérünk, 's a' helyett, hogy most haladatlan theoriákban, felszines kísérletekben és irigy agyarkodások és hiu "mindegyik akarja vinni a' kolopot" féltékenységek közt pazéroljuk el legjobb erőnket, egy lelkes nemzetté forrna mind inkább össze a' magyar, melly nemcsak elágzó lelkesedéssel, de az állodalom minden tagját átható köz szellemmel bír, 's ha akkor a' szerencésb ivadék elhunyt jobbjaink néhányait, kik a' kísértet óráiban el nem csüggedének, de öröki elbukástul megmenték 's mind magasbra emelék a' magyart, mirül nemzet szigoruan ítélt, a' mindennapi élet elszóró körén tulelve honunk központi hegyeiben már nyugodva lelné: 's valljon azt hiszszük, nem fogna az akkor éppen olly szent érzelmeket gerjesztteni minden nemesb kebelben, mint az most, az istennek nem elég tiszta-

az ármánynak ellenben nem elég erős voltuuknál fogva, némi kevés kivétellel ma általjában véve, alkalmasint a' nevetségesnek vagy legalább a' feletteközönyösnek színében jelenik meg?

Tegyük fel e' jobbra fordulást — 's kérдем, miért ne tennénk ilyest fel; mert hiszen ha kifejtetési erőnkben 's szebb jövődönkben nem bizunk, akkor inkább tüstént dőlünk sírba, minthogy kifejtetési erőnk hihetőségén és szebb jövődönk reményén kívül de legkisebbel sem birunk — akármiként ábrándozzék is tudja Isten milly elsőségünkről a' felszínes elbizottság vagy a' magát kéjképekben ringató hazai kedély — mivel a' 'valónak' ítélőszéke előtt csak távulról is mint 'tökéletessel' kérkedni volna jogunk; — tegyük tehát e' jobbrafordulást fel, és meglátjuk rögtön, nem olly igen nevetséges vagy közönyös színben fog eszmém mutatkozni, kivált ha emlékezetünkbe akarjuk hozni, hogy a' megbeesültetés ilyféle nyughelyei már régi időkben is léteztek, mikor többek közt Egyiptom szigorú ítéletet hozott az elhunytakról, mitül a' jobb ember éppen nem retteg, 's újabb időkben több más nemzettel nagy Britannia is milly magasztalóleg jutalmazza meg a' hazáért jól ér-

demlett fiait, hol uton utfélén nemzet-emelte szobrai mutatkoznak az elhunyt híveknek, 's hol Westminster tiszteletes boltozati közé a' legállatibb sem léphet mély megilletődés és elérzékenyült kedély nélkül; mert ott a' költő, valamint a' status embere, halálos sebektől elvérzett bajnok, mint nemkülönben a' gőzerő szerenésés alkalmazója 'sa't., szóval: — minden igyekezet, melly isteni szikra által sikerre vagy érdemre fejtett, és ekkép bármilly különös utaken is a' haza-, általa az emberiség-, 's ez által a' mindenségnek feldicsőítéséhez járult, egyiránt nyeri el nemcsak nyughelyét, de a' hazafiak sőt az egész emberiség közmegtisztelését is. — 'S ha erre figyelmeztünk, ha ezt átgondoljuk, nemde tüstént józanabb színben jelenik meg zsenge tervezetem, úgy hogy valóban, ha a' lelki örömök élvezete csak egy kissé van is ínyünk szerint, és istenben 's magunkban bizunk, hogy fajtánkból még lesz valami: lehetetlen, mikép a' felhoztakat minden legkisebb méltánylat nélkül a' nevetségesnek szinpadára állítsuk. Minden azonban az eszmének alkalmazásátul függ, mi ha rövidlátólag, a' dolog csak egy oldalát tekintve, rögtönözve, 's általjában szük- vagy igen is tágkeblűleg történik,

lehetetlen, miszerint a' már kezdetben elhibázott, csak szaporán ismét tönkre ne dőljön, vagy legalább virágtalan állapotjából valaha is kivergődhessék; 's okvetlen mindenkorra el lesz hibázva az egész. Ámde ennek eszközése, úgy hogy már megindultakor, zsenge korában birjon némi méltósággal nemzeti temetőnk, nem olly könnyű, kivált ránk magyarokra nézve nem, kik — a' vallásos de divatot többé nem határozó törököt kivéve, ki hasonlólag különös beesben tartja jól érdemlett elhunytait — olly szomszédok által vagyunk környezve, kik efféle nemzettemetői eszmék iránt általján nem felette nagy sympathiával viseltetnek, 's kik a' mellett, hogy illyeseket velük született elménczkedésüknél fogva sokszor igen diadalmasan torzzá tesznek, vérünk tán éppen legjobbjait rendszerint felette különczködő, gyakorlati életre éppen nem való léghajósoknak tartják. Eleinte nagy sympathiára tehát nem igen számolhatunk, és azért annál óvakodóbbaknak kell lennünk elhunyt honfiaink kiválasztásában, mert csak így adhatunk a' tárgynak némi méltóságot.

Nagy embereink eddigelé nem igen sűrűn voltak — ha t. i. az éltükben csillogókat 's felhőkbe-emel-
teket nem akarjuk nagy emberekkel összekeverni —
's nem azért, mintha a' legnemesbre, legdicsőbbre
kevesebbé volna fogékony a' magyar, mint az emberiség
akármelly faja; hanem mert részint eltörpített nemze-
tiségünk-, részint kisdéd körben pangó szabadsá-
gunk- 's köz-szellemünknek ehhezképest parányi,
vagy jobban mondva, semmi voltánál fogva, csak
felette kevésnek kebléből csordulhata fel a' polgári
erénynek azon minden figyelmet magára vonó va-
rársa, mellyben annyi magyar dús, csakhogy alka-
lom, illő mező és összetartás nélkül a' legmagasztosb
lélek is hervadoz, vagy emberi tanu és köz méltány-
lat 's köz háladat nélkül egyedül saját keblében, vagy
legfeljebb hívei szűk körében leli erényeinek jutal-
mát. — Ha azonban semmi nem illik is nemzethez
kevesbé, mint a' saját dicséret, mint maga magának
felhőkbe emelése, mert ám tegyék, vagy inkább
tehessék ezt idegenek: azért más részről igazságtal-
anoknak sem kell lennünk magunk iránt; miszerint, ha
jól emlékezem, Virág Benedekkel bátran el is mondhat-
juk: hogy ha nem vala is érzemlékre érdemes honfiaink-

nak száma eddigelé felette nagy egyszerű hálaemlékre mégis egynél már sokkal több érdemesíté magát.

Óvakodó, minden indulatot 's egyoldalúságot kirekesztő választással, tehát már most ugy indíthatjuk meg a' dolgot, hogy az már zsenge kezdeténél elég méltósággal birjon, az okvetlen rá czélzandó gúny és kaczajnak nemesak elnémitására, de visszalökésére is, 's pedig azokra, kiknek semmi közök a' dologhoz, vagy kik elménezkodéseikkel azért iparkodának saját alacsony állásukra levonni azon mezőt, melly esontaiktul alkalmasint mindig szeplőtlen marandand, mert belbecsük vajmi könnyü voltát maguk előtt sem titkolhatják el.

A' tárgy tehát éppen nincs napirenden kívül, 's haszna több, mint első pillanatra mutatkoznék; mert gondoljunk csak olly helyet közel fővárosunkhoz, hol könnyen megfordulhat minden magyar, hol azoknak hamvai egyesítve 's méltányolva volnának, kik emlék nélkül annyiaktul felejtve, sőt rokon hiveiktül is csak ritkán említve — mert hiszen ilyen a' gyarló ember — most elszórva fekszenek a' hon minden részében, hazánknak azon derékei, kik nemzeti életszitránk elalvását gátolák 's azt magasbra fejték,

kiket minden magyar ismer és tisztel, de én ez alkalommal nem kívánok megnevezni, 's ugyan kérdem, nem volna-e az éldelet, távul az élet zajátul magunkba vonulva, a' hely színén rebegni hálát hazánk elhunyt hősei felett; és nem volna-e hasznos a' lelki örömök illy magasztos élvezetivel mindinkább megismerkedni és azokat megkedvelni, mi által nem egy minden szépre és jóra fogékony de még tétova kebel, ha nem is rögtön, de lassanként bizonyosan megnyerné azon — hazát és ekkép az emberiséget feldicsőítő — irányt, melyet a' megbecsült árnyak tartának éltükben, 's melly nélkül, akárki mit mond, sem igazi becs, sem valódi üdv e' világon nincs? Képzeljük ezt egy kissé elevenebben, 's gondoljuk csak, milly gyönyörű lelki benyomást tenne az sok 'csak most éli tavaszát' hazánkfiára, ha nemzetünk virága, vagy inkább 'lelki kivonata' legalább testi-leg így egyesítve 's könnyen felkereshetőleg lenné nyugtát, és az életben félreismert, félreértett, nem méltánylott, sőt gyűlölt 's üldözött, és nemcsak testi nyomoruságtul, de az elszigetelésnek erkölcsi kínjaitul is szívetörött, de még is utolsó leheletig bajnokilag vivott, végre itt nyerné a' megismerésnek 's há-

lának noha bár késő, de azért annál inkább megérdemlett koszorúját: ugyan kérdem, nem szállna-e sok, a' legdicsőbb igazsági szomjival tölt, de vérenek és első felfogásának parancsolni nem tudó igazságtalan magába, 's olly könnyen elítélné, kárhoztatná-e az élőket, kiket könnyen fel nem fog, mint az ma olly mindennapi, ha napról napra mindinkább tapasztalná, hogy tán nagyobb számmal érdekesíti a' félrevezethető, de elvégre igazságtalan lenni nem tudó nemzet, ez utolsó jutalomra az éltükben kevéssé méltánylottakat, sőt üldöztek, mint azokat, kik fény és tömjén közt élték le napjaikat? 'S ha efféle tapasztalatok által lassanként a' nemzet minden tagjában szokássá válnék embert könnyen nem kárhoztatni, 's tetteire, bármilly különösöknek sőt visszásoknak látszassanak is lenni azok. tüstént a' hazaárulás bélyegét nem sütni: ugyan kérdem, ha nem véletlik kétségbe, hogy szép példák 's a' mindenben győző igazság kedvessé tétele által van megvetve a' nemzetek legtartósbb alapja; ugyan kérdem, minden haszon nélkülinek, vagy csak közönyösnek mondhatni-e tervem minélelőbbi kivitelét? — Ugy látszik, nem; mikép legalább az én felfogásom 's

már többszer nyilvánított nézetem szerint egyedül arról lehet szó: a' legsürgetőbb tennivalók, az életkérdések' során áll-e eszmémnek tüsténti életbe hozása, 's valljon nem volna-e józanabb, sőt száraz igazságilag helyesb is, mind a' felállítására szükséges költséget, mind az arra megkívántató fejtörést 's időt valami sürgetőbbre, az életbe inkább vágóra fordítani.

E' körül forog, azt hiszem, egyedül a' kérdés; melyet én im ekkép oldok fel: Miután egyeseknél soha nem időküti, sőt néha, mikor veszély közelít, a' teendők lehető legsürgetőbbje, végakaratilag rendelkezni, 's ítéletem szerint gyáva az ki, ha csak egy hű cseléd számára rendelkezhetnék is, ezt elmulasztja; úgy tartom, hogy szint ekkép népnek is, ha megtudja becsülni magát, kell rendelkezni jövője felől, habár ez egyedül jobbainak megtiszteltetéscig terjedne is, 's annál sürgetőbben, minél inkább áradozik körölte veszély.

Ha tehát akkor, midőn 'Kelet Népe' czimű munkám jött világra, a' teendők sorába állítám egy nemzeti Üdvlelde felállítását— mert kivéve törvényeit 's notaláni szerződéseit, ugyan mirül rendelkezhetnék nem-

zet végakaratilag egyébként? — azt ma annál kevesebbé mulaszthatom el, ha előbbi és mostani szavaimmal tökéletes következetlenségbe jőni nem akarok; minthogy ha két évvel ezelőtt csak sejtém a' közelítő veszélyt, most tökéletesen látom, milly aggasztólag bonyolodik honunk a' legveszélyesb szirtek és zátonyok közé mindinkább, és ekkép ha akkor tartám a' tárgyat napi renden levőnek, azt most természet szerint a' legsürgetőbbek közé kell soroznom.

Boesánat, ha magamat annyiszor hozom fel, 's azt most ismét teendém, mi által — ugy szólván — kizárólag magam kényszerítem magamra némi oldalokrul az antobiographiai sujtásokat; ámde némiekrül nem szólhatok tán igen nagy eltérések nélkül, mikre most sem idő sem hely, ha csekély személyemet nem szövöm a' mondandókba némileg. Engedékenységért esedezem tehát; a' netaláni sujtásokat pedig tűrni fogom. — Már éltem tavaszában sokszor fájdalmasan megilletődve tapasztalám, hány, más-kép derék vagy legalább deréknek tartott ember hal

el minden rendelkezés nélkül, 's milly kigázolhatlan egybebonyolodásokban, sőt néha milly keserű inségben hagyja ez által hozzátartozóit sőt vérét hátra. Alig voltam is ezért husz esztendősnél több, 's már megírány végrendeletemet, jóllehet akkor minden csepp véremlen érzém, milly messze állna tőlem még a' halál, se nőn so gyermekem nem vala, és azon egy-pár cseléd, ki körültem forgott, sem követelheté igazság szerint valami nagy jutalmat vagy holtigi ellátást tőlem. De éppen nagyobb utnak készülék, 's így gondolám, tegyük ebben is rendet. — Az akkori végrendeletemet aláírók azonban mód nélkül lekaczagtak. "Tán azt hiszi, már meg kell halni?" így szólt egyik; "Micsoda gondolat most testamentomot írni?" — így szólt másik, és így tovább; midőn egyet sem véve ki, mindnyája az egészet egyedül valami különczködési szeszélynek, vagy tulságos vallási hajlamba esés következményének tartá. Ámde én már akkor is felette jól érzém, mikép ez esetben én a' különcz vagy inkább a' bevett szokáson künti, állnék az igazi szabály mezején, 's a' bevett szokás szerintiek állnának azon kün. — 1830-ban az országgyűlésen, miután több izben tettem változásokat vég-

akaratomban, azt az országgyűlésnek vilgy hatvan szinte legtelkesb tagjai által ismét aláíratám, 's pedig annyiakkal egyedül azon okbul — hiszen őt is elvégezhetette volna — mert remélni szerettem, hogy efféle példák által tán némi fordulatot fogna nyerni azon, ma éppen úgy mint azelőtt divatozó gyönyörű nonchalance, melly szerint nem egy, sem övéire, sem hivéire egy perczig sem gondolván, valóban nem igen különben mint állat, mul ki a' világbul; ámde, tisztelet, becsület, de igazság is, némi keveseken kívül, kik példákra nem szorultak, mert azokkal magok mehetnek elé, a' nagyobb rész a' felhozott alkalomnál szintugy kaczagott 's gunyolt, mint mikor harminczegy évvel ezelőtt irtam legelső végakaratomat, 's szinte különczködésnek, vagy már a' kereszthez csuszó mászó bűnös' ez életben annyiszor tapasztalt fogásának tartá; mert hogy csak egyet is, ki azelőtt nem rendelkezék, az adott, és azt hiszem, nem legroszabb példának utánzására cselekvésem birt volna, valóban nagyon kétlem. — Kicsiségnek látszik tán a' dolog, de engem felette elszomoríta, mikép csak kevesen fogák fel, ezéлом mi volna; elszomoríta, buba sülyeszte pedig azért,

mert lelkem legbelsőbb rejtekéből szólva. csak bajjal hiszem, hogy olly népből valaha sok lehessen, mellynek legkitünőbb tagjai is olly szórakodottságban élnek és olly kevéssé magukba térvék, és ennél fogva olly kevéssé szilárd elvek' emberei, mikép napot nap után láthassanak kelni 's alkonyodni, a' nélkül hogy hátramaradó vérük- és hiveikről rendelkeznének. — Lehetnek 's vannak mindenben kivételek, nem akarom tagadni; de azért általánosan soha sem hiszem, hogy azon egyénnek, ki hátramaradó vér- és hiveiről — ha ebben módja van — nem gondoskodik, egyéb emberi kötelességei is felette nagyon, 's nem csak fitogtatásként de valódiilag fekünnének szívében, vagy azok felfogása jól elrendezve ékesítné fejét. Olly honban pedig, hol a' lakosok nagyobb, vagy legalább kitünőbb részében nincsen tökéletes tisztában és mindigi éberségben, azon kötelességek summája, mellyek teljesítése nélkül bizony here vagy bitor fényű az ember, ott nemzeti becsület és dicsőség ugyan soha nagy magasságra emelkedni nem fog. Hiába esküszik is nekem azért hazafiúi érzetről, fejedelem iránti hűségéről, honszeretetről, barátságról akárki is, nem hiszek neki, ki állatként

képes hátra hagyni, 's minden ellátás nélkül n' kétes jövődre bízni vérét, vagy csak hívét is. — Ilyes csak fény, taps és haszon végett, vagy változó ingatag szenvedelmek után cselekszik, és nem azon soha nem változó kötelesség elve szerint, melly ma is csak arra hevít, mire lelkesíte tegnap, 's öröklég csak azt fogja parancsolni, mit parancsol ma, 's mi nem egyéb, mint: add meg a' fejedelemnek, mi a' fejedelemé, 's le az Istentől kezdve a' természet minden alkatjának a' magáét. — Végre 1836-ban a' pesti Casinóban ujra megpendítém a' dolgot, és az e' könyv végén ⁴⁾ szám alatti jegyzetben látható aláírást kezdém meg; mert minél többet forgattam belsőmben a' tárgyat, 's minél nagyobb vágygyal szomjaztam, sovárogtam honunk egykori magasb és diestelibb állása után: annál inkább nyilvánult előttem fel, hogy boldogságra, díszfokra és hatalomra csak úgy virulhat és emelkedhetik nemzet mindinkább, minél több fiaiban él 's gyümölcsöz az emberi kötelességek összege, mellyek azonban olly szoros lánczolatban állnak egymáshoz, mikép egynek elhanyagolása által csorbát nyer az egész, 's hatásának minden varázsa rögtön semmivé lesz; misze-

rint ki nem hű rokon, bizony nem is lehet hű hazafi, és ki nem hű embertárs, nem lehet hű barát; és ehhezképest ki hátrahagyandó vére és hivérül nem gondoskodik, annak hazához és fejedelemhez vonzó hűsége is, ha nem színlett, legalább kétséges; mert hiszen ő egyedül ingatag szenvedelemből, 's mert kedve éppen úgy csosszan, vagy haszna végettt hű, és nem azon polgári erénynek parancsa után, mely nélkül soha nemzetté nem virul nép, sőt az egykor legerősb nemzet is, ha annak szavára többé nem hallgat, végkép szolgaságba süllyed, vagy vad csordává fajul.

Azonban e' próbatótnak sem vala nagy sikere; mert azóta néhány elhunyt, saját aláírásának daczára sem rendelkezett, és ekkép nemcsak a' polgári kötelesség sommája ellen vétkezék, de részletileg is, mert még csak írott szavának sem lön ura. Egyetlen egy⁵⁾ kezdé meg, 's nem hiszem, példám vagy aláírásának következtében, de elv szerint e' ránk nézve szomorú, de őt tekintve felette dicső sort; kirül azonban később.

Tudom, nem egy, felette nagy kiesinkedést, szűkkörű pedantságot fog mind ebben találni, és kivált Magyarország körülményeit tekintve, hol szinte minden, más világra indulónak megvannak örökösei, és ekkép indignatiom úgy látszik csak azon keveseket érintheti, kik örökösök nélkül lépnek a' világbul végrendeletlen. 'S igaz, ha kivált hiveinkrül felejtkezünk 's felejtjük azt is, mikép végóráiban szokta azt nyakra főre teljesíteni nálunk legtöbb — mi által, azt hiszem, eléggé el van ismervo a' dolognak kötelességben, sőt lélekben járó léte — minek eszközlésére én az élet higgadtabb pillanatának használatát javaslom; igaz, mondom, ha ezen kicsiségekrül (!) felejtkezünk, valóban nem olly igen nagy bűnösök színében jelennek meg az általam snjtott 'jó lelkek!' de viszont én mutatkozom kiesinkedőnek.

Szabad-e azonban illyesekrül megfelejtkezni, 's mindenben 's mindenkor a' középszerűség sarai közt tengeni; ezen utálatos elembe, melly közt annyi magyar olly édesded és magával olly annyira megelégedőleg fetreng? Minden a' felfogástul függ. Ha ki már kielégítve érzi lelke vágyát, mivel az állatnál

egy kissé magasban áll, mert hiszen ő főtt, az állat ellenben csak nyers eledellel él, ő ruhában, az állat a' nélkül jár: ám legyen hite, vagy inkább 'hitetlensége' szerint, 's gyarapodjék, hizzék a' hon dicsőségére és a' férgek nagy örömére, mennyire bírja. Ki azonban, és bizony mondom, nem ábrándi és kivihetlen, de az emberben létező perfectibilitas 's kivált a' magyarnak jobbra növekedő szelleménél fogva, bizonyosan elérhető magasb minták után sóvárog, mind egyéni, mind családi, mind nemzeti tekintetben utálattal fordul el minden középszerűtől, és ennek undok körein tulemelkedni leszen minden lehetetének feladata.—'S ugyan mi most élő magyarok, egy újabb szellemibb iskolának tanítványi, mi csak félig meddigi magasságra szomjazunk emelni honunkat? mi egy kimulandó fénynyel, melyet ránk mint planetára más nap lövel, már beérjük? 's mind azon nemes hév, mellytől keblünk dagadoz, 's melly megvívásra szinte a' lehetetlennel elég erőt látszik lövelni ereinkbe; kérdem, ezen szent hév, mint nyári hőség-okozta szomjuság, a' mindennapi szűkkörű éledelek pohara által már egészen el legyen oltva; 's egykori nagyságunk képe, melly lelkünkben olly

gyönyörteli biztosságban élt, és azon ujjászületési szent hit, mellynek szárnyain a' legmagasbat véltük elérhetni, csak magunk-alkotta phantasmagoriának, egyedül gyermekkorunk szappanbuboréku bohózatának mutatkozzék?

Nem hiszem. 'S bár éltem forogna kérdésben, még sem hiszem. Mert él bennünk isteni szikra, 's láthatólag bővül és terjed mindinkább. Nem, nem; a' közepszerűség ideje nálunk — hála az ég — már leperreg, mert legyen megpendítve a' szépnek, a' dicsőnek bájteli hangja csak egyszer, 's találjon fogékony kebelre bár hol: 's az anyagi élvezetek akár egy tengerében uszszunk is, mind nagyobb vágytul hevülend lelkünk, igazi hazánk, a' lelki örömök hazája felé.

A' polgári erények egyikét se hagyjuk ennél-fogva parlagon, és ekkép vérünk- és hiteinkrül végrendeletileg is gondoskodjunk; mert csak akkor érhetjük el, a' lelki örömök hazáját, vagy más szavakkal: csak akkor emelkedhetik vérünk nemzetté, nagy, virágzó, dicső nemzetté, ha mindenki, vagy legalább a' nagyobb szám él polgárerényileg.

'S ha ez egyesekre nézve áll, ugyan kérdem :
 ka a' középszerűség saraibul nemzetileg is kibonta-
 kozni őszintén vágyunk , és semmit , de legkisebbet
 sem akarunk elmulasztani , mi nemzeti kifejlésünkre
 szolgálhatna 's bennünket méltóbb fénybe állítna ,
 valljon miért ne alkalmaznók, módosítva a' módosí-
 tandókat , a' szőnyegen levő kérdést vérünkre is az
 által , hogy míg diszesb örökösedésben, mint a' mil-
 lyen ránk szállott, részesíthetjük azt, legalább elhunyt 's
 elhunyanó jobbainkért gondoskodva, hamvaikat egy
 tisztos helyen egyesítnők. Ugyan mi ebben a' külö-
 nös , mi a' gunyra méltó ? — Ugy hiszem, semmi; sőt
 nekem úgy látszik , hogy valamint egyesre nézve a'
 teendők legsürgetőbbjei közé való , hátrahagyandói-
 rul rendelkezni , 's nem azt illeti a' gúny, ki így cse-
 lekszik, de azt, ki itt különbséget lát: szintugy nem
 tehet nemzet, kivált a' magyar , melly csak most
 üdül , és mellynek nem egy tagja él az 'après moi le
 déluge' ⁶⁾ gyönyörű themája szerint , semmi sürge-
 tőbbet, mint rendelkezni jobbainak hamvairul minél-
 előbb ; 's most annál inkább, mert nemesak pillanatai
 drágák , hanem mert alkalmasint nem sokára a' leg-
 nagyobb veszélyek közé bonyolodik , és ekkép ha

nem használt is, legalább nem árt, e' tekintetben is
rendben lenni.

Szánakozva bámulok az Istenhez soha nem térőn, ha túl nem becsüli magát 's végig következetes marad; bámulom erejét, de sajnálom a' legtöbb jóvali rokonságsága miatt.— Utálatra méltónak tartom ellenben az istentagadót, ki azonban veszély közt szepeg, és kereszthez borul; és előttem csak az látszik talpra esettnek, ki főképp csend és béke közt naponta felemeli lelkét a' legdicsőbbhez, veszély közt azonban tán rövid fohászon kívül, semmi hosszas és panaszló litániát soha végperezig nem intonál.

Rendelkezzünk mi tehát ennélfogva nemesak egyéni- de nemzetileg is, midőn még aránylag csak felette kicsi haboktól hanyatunk, s' a' nagy veszélyek küszöbe tőlünk még távulabb, t. i. most, 's pedig egy cseppet sem azért, mintha szerencsés ki menetelen lágyszívűleg 's előlegesen már kétségbe esnénk, 's már a' "legvégsőkben" éreznők magunkat; hanem hogy e' tekintetben is rendben levén,

asszonyi elgyengülések- és panaszokra ne fakadjunk, erőnket ez által ne fogyaszszuk a' megvívás óráiban, de elszántan vagy verjük vissza a' ránk idézett veszélyeket diadalilag, vagy bukjunk a' mindenség fenekellenségibe panaszzan.

Saját felfogásom szerint — mint ez az előadot-
takbul, úgy gondolnám, elég világosan kitűnik —
egy nemzeti temetőnek felállítása tehát — mert tör-
vényein, szerződésein kívül, mint mondám, ugyan
mikép rendelkezhetnék nemzet magárul másképp? —
nemesak a' lehető legsürgetőbb tennivalók, de egye-
nesen az életkérdések során áll.

Felfogásomat azonban senkire sem ohajtom kény-
szeríteni, 's egész kiterjedésben tudom méltánylani
másoknak a' fenforgó tárgy körüli véleményét is,
's annál inkább, mert az életkérdések józan sorozata,
a' teendők valóban legkényesbise. Bizonyosan sem
'Kelet Népe' című munkámban, sem ez alkalommal
nem hozom ennél fogva az üdvleldei eszmét szőnyegre,
ha másoknak a' dologhoz csak egy garassali hozzá-
járultát, vagy idejük 's fáradozásaik csak egy kissé
hosszabb 's nagyobb adóját, mint a' mennyivel például a'
Mátyás szobra jár vagy 'már járt', volna okom követelni.

Én sem pénz, sem idő, sem különös fáradságot áldozatot senkitől nem kívánok, senkit ez iránt nem unszolólok; mert nekem nem kell más, és esedezésem egybefoglalatja nem egyéb, mint a' közönségnek eszmémet pártoló erkölcsi hajlama, egy kis jó tanács, 's a' most legközelebbiül egybegyűlendő országos rendek néhány órai működése. Ebből áll az egész. — Már mi a' helyzetet illeti, azt e' célra saját pénzemen, azt gondolom felette alkalmas helyűtt a' budai hegyekben, ha tetszik, tüstént beszerezem, 's azt a' közönség szabad rendelkezése alá bocsátom. A' helynek megszerzése körül tehát semmi gond, legalább azt hiszem, mert a' megszerzendő hely mind elvonultsága mind magassága tekintetében tökéletesen látszik mai körülményeinkben megfelelni a' célnak. Mai körülményeinkben, mondom, mert ha például Kosciuszko volna köztünk, kinek szinte kis hegyet emelt a' lelkes lengyel, min — azt hiszem — senki a' világon, még a' földileg legerősebb sem mert kaczagni: akkor közelebbi pontot, például Sz. Gellért hegyének pázsitos részét is e' célra alkalmasnak, sőt sokkal alkalmasbnaak lehetne mondani, melyeknek fekvése, a' központi várost tekintve, igen

kies, és érdekes szép emlékekkel feldíszesítve, még sokkal kiesebbé válnék. Miután azonban Kosciuszko köztünk nincs, kit minden színű egy test-, egylélekkel nemzeti hősnak tartana; vagy ha volt volna is köztünk Kosciuszko, irigy versengéseinknél fogva, ő egyedül mint párt embere jelenne mostanság még meg, kit olly arányban piszkol egy rész be, mint a' melly arányban a' másik felistenít; miután, mondom, eddigelé inkább csak illyféle egy részről bepiszkolt vagy legalább nem méltánylott martirokkal birt honunk; 's fejletlenségünk-, 's ebből eredő viszálykodásink- 's egybeczonyolodott körülményeinkhez képest egy darabig még alkalmasint csak illyfélékek fog dicsekedhetni, kiket vagy az egyik vagy a' másik rész kinzott és kinez, 's kik ekkép holtuk után szenvedelmes embertermészetileg számtalan kebelben legalább egy darabig szálkát hagynának hátra, ez okbul tán elvonultabb, távulabb helyzet az alkalmasb, t. i. olyas, mint a' millyent a' budai hegyekben leltem, 's ha alkalmasnak találtatnék, megszerezni kész vagyok, melly ha mindenünnen látható, 's a' határban minden en tullekedett is, még is olly félrevonult és olly elszigetelve áll, mikép igen is közel, vagy ugy szólván

utban 's mindig szemközt létele által irigységi vagy
 hoszantási tárgy- és tövisként senkit se nem bökdös,
 se nem sért. — Kópár a' hegytér ugyan, de egykor,
 mikor a' mindent pusztítani szerető, és a' fanemmel
 is engesztelhetlen háboruban levő magyarországi la-
 kosnak baltája még nem juta oda, lombos tölgy ren-
 geteg lehet, és ekkép, ha a' kisdéd makkot 's a t.
 senki el nem gázolja, 's e' tekintetben is, t. i. a'
 fanem kimélése ügyében jobbra fordul, és maga ma-
 gának legnagyobb hasznára a' faültetők iránt szent
 pietásra olvadoz a' magyar, idővel ismét csend-
 kéjt lehelő tölgyessé válhatik. Meredek a' hely, igaz,
 de annál jobb, mert annak színére mámoros nem
 juthat, hol pedig istenileg sovárgunk felhevülhetni,
 oda minden földi ittasságból kiébredve, egyedül józan
 állapotban szabad lépnünk, minthogy a' testnek kéjbilin-
 csei és ezer szórakodásai közt, hiába törekszik a' lélek
 csak egy kissé is magasbra emelkedni a' mindennapinál.
 A' helyzet körültkérdés, melly ellen alig lehet va-
 lami elfogadhatót felhozni, 's mi több, mellyen ki-
 vül aligha alkalmasbat találhatni, tehát már megle-
 hetősen tisztában van, habár egészen még eldöntve
 nincs is; mert hiszen tán még is lehetne alkalmasb

helyzetet feltalálni, például a' Sz. Gellért hegyét, melly egy martir után nyeré nevét, és ekkép nem egy politikai vagy közvéleményi martir felfogadására volna ez okból is alkalmasb; és e' mellett a' legkiesb jóllehet komoly időtöltési sétául aránylag olly igen könnyen lehetne elrendezendő.... mi egyébiránt maga magátul valamikép csak el fog rendelkezni, feltéve, ha némi hajlamot bizonyít a' közönség a' felhozott eszméhez, 's kivált ha a' szép nem, hazánk hölgyei, nem különbözik e' kérdésben is magukat némileg tőlünk el, mint — fájdalom — azt annyi másban teszik; mert fogékony kebel 's a' község hajlama nélkül, jobb, maradjon el az egész. Én azonban szeretem remélni, szeretem hinni, mikép ha nem is tüstént, csak egy kis idő leforgása után, némi méltánylást még is nyereud eszmém; 's azért ezt feltéve, egyenesen, mint már fentebb érintém, jó tanácsért esedezem, mit tán ugy nyerhetek leginkább, ha itt az eszmének gyakorlati alkalmazásával hozom elő javasló vagy inkább inditványozó nézetimet, 's mindenki, ki jobbat tud, szíves a' sajtó által nézetim eligazítására szólalni fel.

Gyakorlati szempontból tekintve, úgy látszik, két fő sarkon fordul az egész. 'S pedig először: a' kitűzött méltánylás kit illethessen, 's arra az illető mi módon érdemesíthesse magát? 's másodszor: ki legyen az, ki az érintett illetőséget, valamint a' szerzett érdemeket elítélje?

Kimerítő e' két kérdés körül nem lehetek; de lenni nem is kívánok. Nem lehetek, mert egyéb munkáim ezéjéül igen eltávoznám; lenni pedig azokból nem kívánok, mivel jobbnak tartom, ha minden előelfoglalás nélkül szabad vitatkozás mezején tisztul ki 's határoztatik el ezen nem mindennapi ügy; mikép egyedül fővonások-, és határozatlan eszméként kívánom is az itt darabosan előadandókat vétetni.

A' kérdésben levő méltánylás csak azt illethetné, ki jó sikerrel járult a' magyarnak szellemi és anyagi kifejtéséhez. A' seraphi szív tehát, minden cherubi ész nélkül, vagy más szavakkal: a' tisztajó szándék még nem volna elég érdem 's a' t. — Vallás semmit sem határozna, 's arra, bár a' most ismertek körén tul fekünnék is, legkisebb tekintet sem vétetnék; mert tán szorgosan kellene kerülni azon szánakozásra méltó elbizottságot, melly szerint nem egy, ugy

szólván istennek nevében gondolja megjutalmazhatni embertársát, 's egészen felejtí, hogy ember csak emberileg, csak földileg jutalmazhat. Nem is lehetne ennekokáért az a' legtávulabbi kérdésnek is tárgya, ki miként állott az istenekkel, 's győzött vagy bukott-e, mikor belsejében megvitt a' jó a' rosszal, mint-hogy ezen harcoknak földi tanuja nincs, és ekkép láthatatlan bírák elibe valók; valamint az anyagon tulemelkedett is csak tisztább sphaerákban nyerheti végüdvét. A' halandó egyedül mulékony emléket állithat, kedveseiért egyedül pillantás alatt kiszáradó könnyüket sírhat; nem szabad ennekokáért bitorolnia felsőbb hatalmak tisztét, kik előtt egyedül nyilványnak fel a' vesék titkai, és ekkép egyedül arrul lehet ítélnie, mi érzékeire hat, 's azt jutalmaznia meg, mit ember embertársának javára művelt. — Jól-lehet hervadó azon koszorú azonban, melyet ember fon ember halántéki körül, 's szellő hordja el a' esont-jaira ezrektől vitt halmot, sőt az öröki valósághoz mérve, még Egyiptom pyramisai is alig élnek egy pillanatnak szűk körén túl; azért még sem megysóha is veszendőbe, mit, isteni szikrátul felhevítve, ember embertársának felemelésére vagy az egyetem

feldiesőítésére tett, csak hogy az üdvnek jutalmát nem osztogatják halandók, de egyedül istenek.

Külön fajnak, vérének 's nyelvük közt sem kellene, mint gondolnám, különbséget tenni 's elválasztó falakat vonni, mint előlegesen, mikor még ennyire nem fejlett ki bennem az eszme, vala szándékom; mert ha ki nem magyar is, miért ne érezhetnénk vele legőszintébb sympathiát, miért ne sorozhatnánk őt legvalódibb hálaérzettel jótevőink közé, ha felfogván nemzeti kifejlésünk 's nemzetiségünk szent ügyét, segédkezet nyújtott volna vérünk kitisztítása 's felemelése körül; hiszen nemzetiség ki nem zárja az emberiséget, mint viszont ki saját véréhez valóban hű, nem kevesbé hű az egész emberi családnak is, mert kifejlett nemzetek lépcsőin emelkedik magasbra az emberiség; valamint a' derék nemzet sem egyéb, mint sok derék polgárok öszvege. 'S onnan, mert mindenek előtt imádja hazáját a' szebb lelkeletű, nem következik, hogy legkisebb gyűlöletet is kelljen keblében azért más nemzetűek ellen táplálni.

Születési lépcsőzetről egy szót sem szólok; mert azt hiszem, ki legerősebben hinné is a' külön ösz-

tályok elkülönzött voltát az emberi boldogságra nézve általjában, vagy még némi népek közt szükségesnek, még illyes sem fogna illy elválasztások mellett, az elhunytak mezején felette nagy buzgósággal harczolni 's heveskedni.

Minden egyoldaluságot 's minden rögtönzést egy-iránt és felette féltékenyen kellene kerülni, nehogy pártszínt nyerjen a' dolog, 's pillanat-okozta felhevülésben tán olyan is emeltessék a' megjutalmazásnak szánt helyre, ki arra érdemetlen, 's ekkép nem oda való. Már ha ez kellő és elégséges figyelembe nem vétetik, igen könnyen megtörténhetnék, hogy egy vagy más párt, melly éppen, habár csak pillanatilag is, egy kissé több erővel bir, kedvenceit, bálványait rendre mind behozná, és ez által vagy mindenkorra elaljasítná, az egyedül a' valódi érdemnek, 's nem a' hatalom- 's a' népittasságtul felemeltnek megjutalmaztatására szánt helyet, vagy azon felette kellemetlen helyzetbe szorítná a' jövőket: azt Augias istállóiként néha kiscsperni kénytelenítetni; mik által egyiránt ketté volna törve a' dolognak szellemi bája 's varázsa örökre.

Ennélfogva tán legalább egy évet, vagy még hosszabb időt is be kellene várni, mielőtt elhunytak

ebbeli megjutalmaztatását szőnyegre volna szabad hozni; előről pedig, akármicsoda esetben és bármilyen különös körülmények közt, de csak legtávolabbról szót is tenni tilos lenne.

Nemzeti részrehajlatlanság 's nemzeti méltóság fényében kellene állani a' megjutalmazásnak, melyet ha nem visel, a' legérdemesb, a' legdicsőbb is, emeljenek emlékére bár márvány- sőt ércz-szobrot, mindig, vagy legalább felette könnyen a' pártkedvencek sorába süllyed. — Illy esetben van többek közt Kisfaludy Károl, Virág Benedek, Kölesey, sőt nagy Corvin maga is; minthogy nem a' nemzet 's nem annak megbizottjai, de a' három elsőnek a' szent barátság rakott, a' magas fejedelemnek pedig a' nemzet nevében szólani és kegyeket osztogatni szerető felekezet törekedik emelni szobrot. Párt bálványainak, egyedül párt felmagasztaltjainak mutatkoznak is ezért az elősoroltak, jóllehet az egész nemzet érzi és vallja, mennyire érdemesek nemzeti jutalom- és hálára.

Részrehajlatlanság méltóságában álló nemzeti organumra volna tehát mindenek előtt szükség, mint-hogy egyedül illyes által kerültethetik el pártszín, rögtönzés, egyoldalúság, 's az alkalmazás mind azon hibái, melyekbe egyeseknek okvetlen esniök kell.

És ez okbul ohajtnám a' legközelebbbrül egybegyülemdő országos rendek befolyását a' dologba, mint fentebb érintém, de csak néhány órai működésileg; mert nekem legalább ugy látszik, többet az ugy is olly annyira 's olly fontosokkal terhelt országos rendektől kívánni discretiával nem lehetne, mint: hogy egyszer mindigre nevezzen ki bizonyos birói választmányt, melly jövőre mindig maga magát egészítse ki, 's melly tán némi rendszabások, vagy egyedül saját tapintata és méltányérzete szerint, 's minden felelőség terhe nélkül járna el tisztében.

A' legelső szerencsés választás körül forog — nekem legalább ugy látszik — a' dolog léte 's nemléte, minthogy a' kiválasztott testület, az érintett tárgyban a' nemzet nevében cselekednék. Jó volna-e egyébiránt a' kiválasztott testületet tán még is némileg az ország rendeitől függésben tartani, vagy

azt egészen szabadon hagyni; nem ártana-e, ha a' kiválasztott de elhunyt birói tagok helyett nem a' testület, de mindig az országgyűlés rendelkeznék; az ebbeli választásoknak mi módon lehetne legcélszerűsben végbemenni; a' választmányi bírák száma mily nagy volna; továbbá, kiket kellene vagy lehetne azokká választani: "egyedül országgyűlési tagokat, vagy tán másokat is; életfogytaig, vagy tán bizonyos évekre volnának-e csak választandók; végre működéseiket mi módon vinnék a' kiválasztott bírák, hogy életbe lépjen az egész 's rendesen folyjon?" 'sa't; — ezek mind annyi kérdések, miket most a' hely és idő szűke miatt fejtegetni nem kívánok, melyek azonban a' dolog legmélyebb lényegébe, vagy jobban mondva, annak életébe vágnak, 's ekkép minden oldalról 's higgadt kebellet kifejtendők, 's ugyancsak ámitás nélküli alapra állítandók, minthogy — 's ezt soha, kivált a' kérdésben levő tárgynál de egy pillanatig sem szabad felejtenuk — a' nevet-séges a' magasztosnak tőszomszédjá. Elég, vagy inkább: bizonyos az, hogy a' dolog aljas vagy magasztos kifejtése szinte egyedül a' szabad választás sikerén, és a' választottak lelkületén

fordul meg; miszerint ha ki jó tanácsossal eléállni tud, 's érdekli őt a' tárgy, ám szíveskedjék és mondja: mikép lehetne elintézni e' választást gyakorlatilag, úgy hogy a' választottak valóban és minden bitor szín nélkül a' nemzet organumának tekintethessenek; 's aztán: ez utolsóknak milly utmutatások vagy legalább micsoda elvek után kellene eljárni tisztükben?

'S im ez alkalommal a' dolog mi módóni lábra állításáru egy szóval sem kívánok mondani többet. Mielőtt azonban e' cikket bevégezném, némi felvilágításokkal nemcsak a' tárgynak, de magamnak is tartozom.

Sok azt hihetné, vagy mondjuk ki: azt hiszi — mint már fentebb érintém — hogy személyemet nagyon is tulbecsülvén, magam számára szép olesón és szép okosan egy kis pantheont kívánnék emelni, és ekkép még éltemben a' hiuságnak e' tömjénét is élvezni 'sa't.—Miután pedig ingyen ajánlanék tért, némileg már előre elfoglalnám,felette ügyesen néhány fo-

rintocskáért, a' személyem, vagy inkább: esontajam fölötti bírálkodást; mert hiszen valamint illő vala, a' magyar tudós társaságnak megpendítőjét másod-elnök, igazgató és tiszteleti tagul megválasztania, mire sok előtt nem igen vagyok érdemes: úgy bír a' dolog természete szerint a' magyar temetőnek indítványozója is szabad belépti jeggyel, saját felemelésére mozgásba hozott Üdvöldéjébe!!!

De nem így! Mert jóllehet senki nem érzi inkább mint én, mennyire roszzabbak, felette nagy gyarlóságomnál fogva, tetteim mint tanaim; és bizony senki nálamálélénkebben nem érzi, mennyi homály, mennyi árnyék fedi lelkemet, 's ekkép mind Isten mind ember előtt mennyi engedékenységre van legnagyobb szükségem; azért én a' többiektől a' fenforgó tárgyban kivételt, nem egypár hold föld ajándokért, de ha mindenemet, sőt szívvéremet kellene is bocsátanom áruba, soha nem fognék követelni, hanem ilyest egyenesen tiltanék, valamint tiltom most előre, ha csakugyan életbe lép eszmém, 's az engem tulélendők által fontolás alá kerülne becsém; tiltom t.i. hogy a' másokra nézve megállapítandó rendszerinti

ítéletet mellőzve, bármilly kedvezésként részesültessem illy megbecsültetésben.

Százszorta boldog, ki szavaival mindig következetes, tényben is ugyanaz mi ajkkal; százszorta boldogabb azonban még, kihez az Eumenidák közelíteni nem mernek és ki mint szent, magával ki-mondhatlan megelégedésénél fogva tisztán sejti, hogy szeplőtlen fog lelke egykor az ő Istene előtt állni (!); én azonban, és nem önmegalázási hiúságnál — mi egyéb-iránt szinte sokszor megtörténik a' világon — hanem valósággal az általjános emberi 's különösen saját természetem gyarló voltánál fogva korántsem ezen magasságon, de azok osztályában mélyen állok, kik az ismert publicanussal Istenhez egyedül így rebeghetnek: kiméld meg uram nagy bűnösödet; az egykor tán előbb mint gondolnók, hamvaik fölötti ítéllethozókhoz pedig csak így szólhatnak: ha egy kissé több jó találtatik bennünk mint rossz, már boldogak vagyunk, mert többel — némi ritka nagy lelkeket kivéve — halandó nem igen dicsekedhetik. Azonban mi engem illet, az a' kérdés: fognak-e több jót vagy több rosszat találni bennem? És e' szerint legyek kimélet nélkül elítélve, mint akárki más, sőt bírám,

kik tán bizonyos hajlamot érzendnek felém, mert én hozám fel nagyobb 's tán egy kissé magasztosb vonásokban az eszmét, bírám, mondom, ébrek és engesztelhetlenek legyenek, mikor rólam leszen szó; mert nem arrul van itt kérdés: — és itt vigyázzunk — Péternek, Pálnak, vagy Istvánnak hő- és csontját hol takarítsák el — a' mivel felemelkedettebb gondolkodásu nem igen törődik — hanem az forog fen, hogy nagy crisishez közelítő hazánk derekabbjai, valóságos jobbjai, a' mindennapiak és kivált selejtesek sorából kiemelve, egy helyütt legyenek például az élők 's a' jövők számára összesítve; miszerint, ha még van nemes élet és igazi erény a' magyar vérben, e' kis becsületi és lelki inger is járuljon némileg hazánk létének biztosításához az által, hogy a' selejtes felejtve, a' mindennapi elmellőzve, a' derék ellenben nemzetileg jutalmazva levén, mind inkább növekedjék anyaföldünk határai közt, a' hazáért jól érdemlettek száma. Mihezképest habár akárkiben — és ekkép bennem is — minden törekedése daczára szolgálni a' hont, még is több salak mint kitisztult ércz találtatnék, és az sülne elhunytá után ki, hogy a' magyart tekintve, több káros-mint hasz-

nosnak lett volna szerzője — miről nem ő, de egyedül más ítélhet — akkor soha porhüvelye a' sikereshoni bajnokok nyughelyét semmi áron ne szeplősitse; minthogy egyedül kristálytisztaságu léténél fogva válhatik nemzeti felvirulásunk kérdésében, az általam indítványozott Üdvlelde, bizonyos súlyu tényezővé; és ekkép egyén, bárki lenne is az, legkisebb kiméletet vagy kivételt nem követelhet, és ehhezképest rám alkalmazva a' szabályt, természetesen a' többieknel semmivel különb személyem sem, sőt egyenesen kimondom: inkább büntetésnek, mintsem jutalomnak tartanám, ha éppen általam történnék ketté az olly szükséges tisztasági báj, 's miattam történnék kivétel; mert valóban százszorta nagyobb szeretettel hordom Magyarország jövődjét keblemben, mintsem igen aggódnám, hol fog enyészni agyagrészem. 'S ha valaki kérdené: mit adnék az egykori üdvleldébenei eltemettetésért? azt válaszolnám: "érdemetlenül egy jó szót sem;" midőn őszinte megismerem, semmi e' földön lelkemet nagyobb kéjekbe nem ringathatná, mint hazánkfiainak illy hátláját megérdemelhetnem; mert ez annak volna jele — mivel tiszta szándék ezen jutalomra tán még nem

volna elégséges ok — hogy némi kis törekedésim minden haszon nélkül nem párologtak a' levegőbe, és ekkép nem kellene im ezen kinos szavakra fakadnom: "nem egy éjszakán, de éltem legjobb részén át olajt és munkát veszték." — És ugyan miért szegyeném ezt megvallani? Ha mások, 's nagy becsben levők, czím, tiszt, hatalom, kincs és effélék megnyerése után izzadoznak, és ez mindennapisága miatt igen nagyon maga rendén van vagy legalább szemet nem szur, miért kellene nekem azon pirulnom, hogy én viszont kirekesztőleg egyedül vérem egy kis méltánylata után sovárgok?

Egy vagy más temetőbe lerakatni, semmi; vérünk dicséretét, jutalmát nyerni elhunytunk után ellenben, minden; mert egyedül a' többé nem létezők fölötti ítélet a' valóban igazságos. Iparkodjunk tehát azt megérdemleni, hadd legyen vérünk jobb része jutalmul, ha emelkedik nemzetünk, az élők és jövők példájára lerakva egy helyütt; ha ellenben bukunk kell, lelje akkor különbség nélkül minden magyar végvigasztalásul öröki nyugtát egyesülten.

'S ha most valaki tudakolná: saját pénzbeli kis tehetségem részét miért nem fordítanám inkább egyébre, mint temető felállítására, holott magam is látszanám sok egyéb tárgyak sokkal sürgetőbb voltát elismerni; 's ha tudakolná tovább: mikép untathatnám most a' közönséget, melly egyedül életbe vágók után eseng, efféle temetői hosszas fejtegetésekkel, most mikor magam állítása szerint Magyarország pillanatai annyira volnának drágák, — annak így válaszolok: már több ízben 's kivált legközelebbről nem egy által gáncsoltatám, hogy nyomtatványaimat olly drága áron adnám. Ezt — igaz — tevé'm 's teendem, de nem fukarságbul, hanem azon czélbul tevé'm 's teendem, hogy e' tekintetben is járuljak azon számtalan alapnélküli ferde felfogások némilegi tisztálásához és józan helyreállításához, mellyek egyike szerint nem egy, magának ideálokat pillanat alatt teremő és azokat ismét éppen olly sebességgel leromboló gyengész illeti gúnynyal azon kereseti mezőt, mellynél emberek közt érdeemesb nincs, t. i. a' két tenyér és velő utánit; 's éppen ő teszi nyavalygó álomkórsága közt's alkalmasint tudta nélkül gyanussá azt, mit szép világban tüntetni elé neki

volna legnagyobb oka, minthogy magának tán egy hüvelyknyi e g y é b mezeje nincs, ha t. i. illy (értelmi) mezeje van.

“Ne olly drágán adjam velőm ’s tenyerem munkáját, t. i. könyvemet, mint azt megvásárlani hajlandónak mutatja magát a’ közönség!” — Milly ferde felfogás! és valóban kulesul szolgálhat némi mai napi népboldogítónak a’ legkülönösb zagyvalékkal tölt fejszekrényéhez! Az ember azt hinné, illyféle olly oldalról jő, hol a’ nagy urasági táblák, bejárhatlan legelők ’s hagyományként már bölesőben, sans travail et sans sueur — fáradság és izzadság nélkül — talált kincsek, tartatnak nemes, azaz nemesi (!) birtoknak; ’s viszont a’ tenyerek munkája nem vétetik nagy tekintetbe, a’ velőnek működései pedig nem ritkán, kivált ha a’ közönséges láthatáron egy kissé tulemelkednek, még veszedelmes viszketeg-’s irányoknak, vagy kimélőbb itéletnél fogva bizony csak alárendelt becsűeknek tartatnak. De nem! ’S mit mondjunk, ha nem ezen oldalról jő a’ gáncs, de éppen ellenkezőleg azon oldalról, hol az emberi méltóságnak, a’ munkával szerzett becsnek, szóval: hol a’ szorgalom ’s állhatatosság által ügyesedett

tenyérnek 's kifejtett velőnek mindenek fölötti fénye variáltatik megnepszünőleg ; mit mondjunk illy különös jelenetekre ? kérdem. Valóban semmi egyebet nem mondhatunk, hanem hogy némi, az iskolai fenyték alul igen is korán kiszabadult, tán kicsapott ész- és szívben nyavalygónak gyűlölete — nem, de — dühös vaksága minden ellen, mi nálánál magasb és hatalmasb, oll nagy, olly határnélküli, miszerint akármi jőne is onnan, az bár leginkább saját haszna-, becsülete-, sőt üdvére szolgálna is, kivétel nélkül ellenséges érzettel, 's ekkép gyanúval fogadtatik.

Ha ki álomban nyert pénzének ura, 's hagyományként rászálott birtokát bármi drágán bocsáthatja is áruba, a' nélkül hogy őt legtávulabbrul is gáncsolni lehetne, ugyan a' sajátjának milly szent színeben jelenik meg a' tenyér ügyességének és a' velő kifejtett voltának gyümölese? Nemde? Vagy tán annyira ment már a' nivellatio viszketege, miszerint nemcsak a' szerencse és véletlen által, de még a' legnagyobb fáradozások, és sokszor úgy szólván vérverítéssel nyert elsőségek gyümölese is egyiránt osztassanak fel a' világ népe közt, miszerint annál magasb pyramis emeltessék a' restség és ostobaság

feldicsőítésére. Valóban illykor csak szánakozni lehet, vagy utálattal kell fordulni el.

Istenem! milly tengere mutatkozik a' legzavarosb felfogásoknak 's leggyűlöltbb szenvedelmeknek, 's viszont milly hiánya a' jól elrendelt eszméknek, 's minden jót, akárhonnan jő is, méltányló hazaszeretetnek, ha némi mostani magashanguak országalapítói theoriája, vagy inkább viszketege és ide oda kapkodása kellő szemügyre vétetik; mikép kötelessége is mindenkinek, személy-kimélet nélkül — mert add meg az Istentől lefelé a' világ minden alkotjának a' magáét — illy magukat tulbeesülő, 's másokat megnemszűnőleg censuráló 's mindenbe avatkozó kontárokat, a' tanulás körébe ismét visszautasítani, mellyből idő előtt kiszöktek vagy kiestek.

Néhány kevés évvel ezelőtt nemcsak nem adott senki is irott munkáért sokat, sokért tán legkevesebbet sem, de a' nemzetnek többsége még szégyennek, vagy legalább nemes emberrel össze nem igen férőnek tartá, észszülemény által nyerekedni akarni; 's a' pénzért dolgozás 's fáradalom inkább csak a' nagy-, vagy inkább privilegiált-urilag becsmérlett mesteremberek, és csak felette kevéssé méltatott kalmárok kö-

reibe tartozónak ítéltetett, ugy szólván, köz meg-
egyezősként. — Néhány év leforgása óta azonban olly
szerencsés fordulatra kerül a' dolog, hogy nemcsak
mind illőbb és illőbb tiszteletben állnak a' kéz és
kivált a' velői mezőjük után élők, de a' jobb mun-
kák mellett sokszor még a' szalma is elkél csudá-
latra méltólag.

Már most kérdem: ha én, ki szinte járultam
ezen örvendetes fordulathoz egy kissé, elveimet fe-
lejtve régi nagy-urilag magam szállítám vala becsét
az észszüleményeknek le, és könyveim ingyen, vagy
kelendőségükön aluli eladása által ismét a' régi divat
felmelegítésére jártam volna elő példával, azon jó (!)
idők visszaidézésére, mikor bizonyos Anonymus apo-
theosisomat ígéré, ha méneimmel ingyen fognék hágatni
''); vagy azon még előbbi dicső (!) napoknak, mikor
drága hazánkban körülbelül csak annak volt szabad
pénzért könyvet írni, kinek ugy szólván csak rágni
való kenyere sem volt, mert ki illyessel birt, annak
illyest tenni már érdemtelen vala, a' tehetősnek pedig
éppen szégyenére vált; ugyan ha így cselekszem,
nem jövök-e mind azon elveimmel tökéletes követ-
kezetlenségbe, mellyekkel árnyéklatilag változtatva

annyiszor a' hányszor a' nyilvánosság mezejére kiál-
lék a' magyar közönség előtt már, és melyek szerint
a' tehetősök egy főkötelességének hiszem — ha t. i.
a' feudális kegyeskedés nagy urai váraiból valóban
ki akarunk lépni a' polgáriság egyenlőbb terére —
mindent kerülni, mi szegénysorsban azon leala-
csónító érzést szülhetné, hogy birtokát — t. i. te-
nyere és veleje tehetségét — mélyebbre állítjuk,
mint például gyapjunk vagy borunk becsét; 's szinte
kerülni mindent, mi őt — ha példánkat követi — pénz-
ügyileg nyomná, ha ellenben nem követi, némileg
árnyékba vagy legalább lejjebb állitná. Már ha gyap-
jumat nem ajándékozom, sőt áron alul sem adom
el, ámde az érte jött pénz részét tán okkal móddal
a' haza oltárára teszem, miért adnám könyvemét in-
gyen vagy kelendőségén alul? És ha én ezt tenném,
valljon ABC-t — kinek egyebe nincs — nem szo-
rituám-e némileg azon kelepezébe, hogy példám után
egyenesen járva, tán jobban mondva: kényszerítve,
ő is hasonlólag ingyen, vagy felette gyér haszon-
nal sőt veszteséggel adja könyvét, vagy példámat
nem követve, mint szűkkeblű, mint fukar, a' hig-
veleje ábrándozók sárdobálásának tegye ki magát,

kik az újabb, szellemibb iskola híveinek, avatottjainak tartják 's mondják magukat ugyan, de semmiről tiszta felfogásuk 's megemésztett fogalmuk nincsen, mi az érintett iskola fősarkalatit alkotja, és ekkép e' kérdésben is, mint ittas, egy oldalról a' másikhoz tétovázva, a' helyett hogy a' magyar irodalom felvirágzására czélzó működéseket dicsérnék vagy csak helyben hagynák — melly soha nem virágozhat fel a' sikeresb szerzők lehető legmagasb megjutalmazása, t. i. könyveik lehető legdrágább eladása nélkül — a' helyett vakbuzgóságukban: mindent sült galambként a' nép szájába rakni, e' kifejtést is esirájában elgázolni szeretnék.

Árulja könyvét bármilly drágán akárki, miközünk hozzá? Kinek drága, álljon odébb, 's írjon, ha bírja, drágábbat; 's ha könyvének nincs bece, ám rajta szárad, ha pedig elkél, érdekesb voltának jele, és éljen a' sikeres, jó tapintatu fáradozó, és példája buzdítson; ha pedig bőven kinyeré sokkal becsületesebben szerzett pénzét, mint azt az életnek, kivált a' magyar életnek "a' kerekeket olly sokszor hájazni szükséges" bonyodalmai közt szerezhetni — vagy ez tán nem így áll? — akkor fordítsa a' nyert

gyümölcsnek részét, ha birja és akarja, közvetlen valami köz célra; de illyest is csak csínyán műveljen, mert ha a' nyert jutalmat kiadja egyik, miért ne tegye azt szintugymásik, 's így tovább; mert hiszen miért mutassa magát egyik a' másiknál fukarabb számolónak, 's ki huzza azon választó vonalat, mely szerint egynek illyest még tenni szabad legyen, a' másiknak ellenben már szégyenére váljék; míg megint csak a' régi feudalis kegyeskedő várnak falai közt fogjuk a' feudum minden lealázó kisérivel lelteni magunkat. — Vagy tán az irodalmi pályán is azért éjjelezzon és fáradozzon a' közönség jobb része, hogy a' közönség fáradni, munkálui és keresni nem szerető részének asztalára, minden egyéb a' restséget és tudatlanságot előmozdító anyagi engedmények mellett, mikkel némelly népbarátok, vagy inkább álbarátok mások rovására őt megajándékozni ma olly különösen nagylelkűek, könyveket is ingyen rakjon? Gyönyörű, nemzet kifejtésére a' bölcseségnek ugyancsak mély kutfejből esurgadozó tervezet! — Nem, nem. Mert illyes csak akkor, és akkor is csak egyesült erővel van napi renden, mikor nemesak kitisztultan fénylik azon, Magyarország

határai közt olly sokáig és olly vastag kőben álló igazság, hogy korántsem a' munkátlanság, de egyedül a' munka nemcsit, hanem teljes virágzásban diszlik az irodalom mezeje is már. Ettől azonban még messze vagyunk, és ábrándok és hóbortok által oda bizony soha el sem is jutunk, bármikép nyitotta legyen is némelleyeknek szemét ki a' kelet népe!

Egyébiránt legyen meggyőződése akárkinek e' kérdés körül akármi, 's bár birjon több sympathiát a' kegyességek és ajándékok, és a' közönség tunyább része, vagy többet a' hasonló jogok 's kedvezések, és a' közönség munkálni és fáradni szerető osztálya iránt; én tovább e' kérdést ez uttal fejtegetni nem kívánom. Elég az, hogy midőn az irodalmi pálya honunkban anyagilag is hasznosnak kezdett mutatkozni, 's ekkép saját iratim is kezdtek pénzt hozni, már akkor feltevém magamban, e' nem egész biztossággal várt jövedelemnek részét vagy tán egészét is — mint körülményeim engedendik — annál inkább ismét valami köz dologra szentelni, minthogy nemcsak határozott elvem volna, saját hasznomat mindig összeházásítani a' köz haszonnal, vagy jobban mondva: saját hasznomat egyedül a' köz haszonban 's

nem annak ellenében keresni; hanem mert homok tehetőségei közé állított a' sors, és ekkép a' nagyobb kedvezések mellett, mellyekkel megajándékoza, nagyobb kötelességeket is rakott vállaimra. Illyesekről azonban, a' fentebb érintett 'gyengédség parancsolja okoknál' fogva nem szóltam, 's most sem szólok, ha mintegy kést nem szegez mellemnek a' meggondolatlan lév, és ha a' magyar irodalomnak mindinkább előmozdítása végett, jónak sőt szükségesnek nem tartom azon sajnós fallaciával homlokegyenest szállni szembe, melly szerint tán példánk miatt az emberben felette könnyen támadó ál-szégyentül kénytetve, hazánk jobb tehetségű és nagyobb szorgalmu, de szegényebb sorsu íróinknak csak olesón, sőt ingyen kellene munkálniok.

Temetőre pedig azért kívánom szentelni irodalmi, 's kivált e' jelen közlés után háramlandó netaláni keresetem részét mindenek előtt; mert legközelebb-rül végakaratilag nyerém egy jeles elhunynak megkezdett, de be nem végzett, hanem azért még is felette érdekes 's magasb lelkületét olly szép világba állító kéziratát, mellyet, azt hiszem, egy felemelkedettebb magyar sem fog részvét nélkül, és tán egynél több fog valódi haszonnal olvasni; mi okból azt, jóllehet

csonka és nem egyéb, mint egy nagyobb munkának töredéke, minélelőbb közre is bocsátni kötelességemnek érzem, 's tán nem hibázok, ha egy jeles elhunytak munkája által saját közlésem csekély becsét emelve, azon netaláni pénzerőt, melyet nyeredek, jobbjaink jutalmára, ha lehet, vagy vérünk egyesítésére szentelem, ha kell.

Mi pedig az unalmat illeti, melyet temetői előadásom hosszadalma által alkalmasint soknak okozék, most midőn egyedül életkérdések körül illenék 's ekkép kellene öszpontosítani minden időt, minden értelmet, minden kiállító tehetséget; ez iránt így mentem magam. Ha ki veszély közt nyugodtabb kebellet 's férfiasabb elszárással ohajt élete megmentése körül vívhatni, az gyermekként ne hunyja be szemét, 's félénkként ne mormorítsa el esztét, de megbarátkozva a' halállal, készüljön a' legroszabbra; vagy más szavakkal: az, ki minden emberrel született földi gyengeségén lehetőleg tul kíván emelkedni a' veszély óráiban, az számoljon előbb magával, 's tegyen rendet. Mit vérünkre következőleg alkalmazok:

Kettős, életbe vágó veszély fenyegeti most a' magyart; egyike az — 's tán a' kisebb — hogy tul-

buzgóságtul hajtva, olly rögtönzésekre kényszeríti képviselőit legelső alkalommal, miképpommá dűljön a' régi építmény, mielőtt egy illőbb laknak még le volnának rakva sarkalati, vagy hogy — 's ez a' hihetőbb — a' számtalan magukat mindenbe keverők indiscretioja által előre és annyira compromittálva lesz minden életbevágó kérdés, miszerint első alkalommal — t. i. legközelebbi országgyűlésünkön — alkamasint lehetetlen leend, mind azt, vagy annak csak legkisebb, legsürgetőbb részét is életbe léptetni, mire, ha van idő, most van vagy soha, 's mi ha életbe bizonyos időnek leforgása alatt nem lép, én legalább a' magyarnak felvirulhatásáru, nem, de még csak fentarthatásáru is habár kétségbe nem is esem, sokat nem remélek; mi okbul tehát, ha csakugyan aggódásom nem alaptalan, mi nem sokára kiviláglandik, nem egészen időkünti, a' magyarnak is, míg a' tizenkilenczedik századhoz illő törvények által megirhatja végakarátját, előlegesen gondoskodni legalább sirjáru. "Iladd legyen nemzetünk jobb része jutalmul, ha diadalilag menekedünk, vagy vérünk romja végvigasztalásul, ha bukunk, egyesítve ott."

G R Ó F

DESSEWFFY AURÉL-TÜL

HÁTRAHAGYOTT IROMÁNYTÖREDÉK

E' CZIM ALATT:

“MAGYARNYELV ÉS ELLENZŐI.”

F o g l a l a t. *)

Bevezetés.

Nemzeti irány a' nyelv dolgában.

Ezen irány indító okai 's szelleme.

Általános politikai helyzet.

Alkotmány.

Materialis szükségsek.

Deák nyelv. Tudományossági állapot.

Törvénykezés. Belső igazgatás.

Német műveltség. Királyi Városok Kereskedés. Ipar.

Jó társaság. Vagyonos aristocratia.

Tót, horvát felekezeti.

Befejezés.

*) Nem lehet nagyon nem sajnálnunk, hogy az e' Foglalat szerint tervezett tárgyrészeket a' lelkes ellanyt a' két első czikkben kívül nem dolgozhatta ki.

B e v e z e t é s.

Ama rég kívánatos melegség, mellyel századokig tartott tespedés után sorvadozó nyelvünket előbb egyesek és írók, utóbb törvényhatóságok, végvalahára magok az ország rendei is felfogák, sok jó és szép mellett, mit előhozott, néha 's egy két helyen egy két tulságra, kelletlen kitörésre 's keresztülesapásra adott alkalmat. Az ellenhatás, melly minden ujonan keletkező ügyet vár, nyelvünk emelkedését pedig azok részéről, kiket eredet, nevelés, megszokás 's tudományos miveltség idegen ajkuakhoz vonzanak, kezdettől fogva fenyegeté, már rég ideje, hogy csak alkalomra vár, mellyre eléállhasson, résre, mellyen előbukkanhasson. Természetes tehát, a' magyar nyelv barátai által itt amott elkövetett hibákból, egy némelly gondolatlanok idétlen félszégéből táplálnia magát, abból venni okot és szint erőre és keserűsége, hogy így az, mi a'

kebelek mélyében melegen forrad, közönség elibe állitva, hideg vér és józanság köntösében jelenjen meg. Nem új tactikája a' félig legyőzött felekezeteknek, melly szerint íme az ellenhatás szószólói magyar nyelv ügyében, szóban és írásban, tollal és beszéddel, feles számban és nem megvetendő erővel, majd megragadó heveskedés, majd rábeszélő tiszteletes okoskodás fegyvereiben állanak velünk általellenben. A' magyar nyelvre nézve — 's ezt senki, ki az idő jelenségeire figyelmeztet, nem tagadandja — új évkor ⁸⁾ kezdődött: az ellenhatás évkora.

Az ellenvetések azonban 's a' vádak, mikkel ügyünk ostromoltatik, 's ezeknek hevessegők, sőt még mértékök és iránynyok is, felette különbözők, épen úgy mint a' különbféle szempontok, mikből különböző helyzeteikhez képest ellenzőink kiindulnak. Szorosan meg kell őket választani egymástól, 's minden megtámadásra külön felelni, nehogy olly nézetek egyesüljenek ellenünk a' közös veszély érzelmében, mik egymás mellett soha sem foghatnának megállani, 's összepontosodott ostromban forduljanak ellenünk a' fegyverek, mellyek egymás ellen valának harczolandók.

Első helyt állanak, kik általános politikai helyzetünket veszik ellenkezésük álláspontjául. Ő szerintek, ha a' közlekedés eddigi nyelve, a' latin, a' mindennapi életből kiszorul, veszedelmeztetni fog a' kapcsolat, melly kötleveleink értelmében, közös fejedelem alatt egy igazgatási középpont által az örökös tartományokkal összeesatol.

Mások alkotmányunk aristoeratii szellemére utalnak 's a' veszedelemre, melly ezt érni fogja, ha a' tudás és értelem, és törvényes ismeretek azok kutfejei, mik eddigelé inkább csak egy karzatnak voltak birtokában, az egész néptömegnek nyitva állandanak.

Még mások ezen egész nyelv melletti buzgalmat idétlen heveskedésnek, ifjai éretlen fellobbbanásnak tekintik, egynek az ezer módok közül, mellyek pártolása által bizonyos évkorokban az ügyesebbek az oktalan nép tapsait magokévá tenni 's öncéljaikra fordítani tudják. Ők magukat a' materialis szükségek embereinek nevezik; nemzeti erő 's nemzetiség nekik üres szó, 's azok, kik ezen kézzelfogható valóságos szükségek dolgában olly igen elmaradt országban, a' nyelvvel mint valami főben-

járó dologgal bibelődnek, ő előttök gyenge fejű, legfeljebb is sajnálkozást érdemlő ábrándozók.

Jönek azok, kik a' tudományosság állapotja miatt vannak aggodásban. A' magyar nyelvnek tudományos és országos polezra emeltetése minket, Europa külön nyelvű térein oázis gyanánt különözködő parányi népet, az egész tudós világtól elszigetelend nemesak, de megtörténendik az is, mi mindenütt másutt megtörtént: az alapos tanultság, a' velős tudományosság — solida eruditio — felületes ismereteknek adand helyet. A' deák nyelv kevesbé szükségessé létele által, mellesleg a' classica literatura szeretete és terjedelme, a' szív és észbeli igazi műveltség hátramaradásával tetemesen veszteni fog. Ezen felül literatúránk tudományos tekintetben még igen hátra levén, tudományos könyvek olly számmal, hogy esupán azokból előgendő tudományos műveltséget meríthessen valaki, még nincsenek; és így a' deák nyelv megszüntetése azokra nézve, kik eddigelé mint született magyarok magyarul, és kénytelenségből deákul olvastak, és e' holt nyelv megtanulása közben a' tudományosságot megizlelték, és utóbb maguknak azon szép ismere-

teket szereztek . ezentul pedig csupán csak magyarul fognak tudni , valóságos vandalismust szülend . Ugyanezen okoknál fogva köz hivatalokba is, kivált vármegyeiekbe , sokkal több tudatlan ember fog lépni ; a' minnek következéseit kiki érezheti .

Egy ötödik fél a' törvény kiszolgáltatására 's belső igazgatásunk körülményeire figyelmeztet . Régi oklevelcink többnyire deák nyelven levén , a' melly mértékben e' nyelv ismerete fogyni fog, ugyan abban fogyand törvényes és historiai ismereteink terjedelme is . Törvényeinket rövid idő múlva csak kevesen értendők , 's maradékink prókátoraiktól fognak függni . Belső igazgatásunkba pedig a' magyar nyelv zavart hozand, a' mi már most is látható; mert a' hivatalos nyelv megállapítva még nem levén , csaknem minden törvényhatóság másmeg más nyelvvel él, egyik a' másikat nem érti, 's a' fogalmak örökös homályba és sokértelműségbe jöhetnek; sok helyen pedig a' nép magyarul még épen nem tudván , a' köz dolgoknak ezen nyelveni folytatása valóságos kényszerítés, és a' legkedvetlenebb következzésekkel van összekötve .

Ezután a' német felekezet következik. Magyarország miveltsege nagy részét német befolyásnak köszönheti, ezen kultforrás kiszáradását csakhamar érezni fogjuk. A' királyi városok lakóinak nagy része német, a' szakadás köztők és köztünk, melyet a' józan politika elenyésztetni kívánna, a' magyar nyelv győzedelme által mindinkább erősödni fog; kereskedési viszonyaink többnyire németekkel és német eszközök által léteznek; ezeknek 's hitelünknek, 's a' mi ezzel összeköttetésben áll, földmivelésünk és iparunk felvergődésének a' német nyelv kiszorítása által tetemes nehézségeket szerzünk.

E' részhez számlálom azokat is, kik ha nem szóval is, de legalább tettelegesen a' magyar nyelvtől félelmet mutatnak; azt társasági nyelvvé lenni nem engedik; magok vagy épen nem, vagy csak igen felületesen tanulják, gyermekeik nevelésében másodrendű tárgynak tekintik.

Jő végre a' tót, horvát felekezet; amaz ezen ország autochthonait az újabb telepedők bitorlása ellen védelmezve, emez törvényekből 's kötelevekből megmutatandó, hogy a' magyar nyelvet a' társorszá-
gokra reátolni nem lehet.

Ihol, mennyire tudom, teljes számmal, ha röviden is, de ismételsem által legalább nem gyengítve, az ellenvetések sommája; mik bizonyos idő óta minden felől harsognak füleinkbe, 's a' társaság minden karzataiban, különbféle nyelvű 's helyzetű, fő és alacsony tekintetű, nagy és kis rangu, tudós és tudatlan, ügyes és ügyetlen, hidegen fellépő és heveskedő embereket kaptak tolmácsokul, szószóllókul. Emlékezem ugyan még más ellenvetésekre is, de ezek részint alacsony szenvedelmekhez vannak intézve, részint piszkos alakot viselnek; megbocsát tehát a' jó izlésű 's józan gondolkozásu közönség, ha én — ki nem új zivatarok magvait akarom elvetni, hanem inkább eszközölje lenni békének 's egyességnek, az olly harcokat pedig, melyekből még a' győző is piszkosan lép ki, szívemből utálok — ezeket felelet nélkül hagyom, biztosan várva az időtől, a' hazafiság és közértelmiség bővebb kifejlésétől, hogy az efféle fegyverekkel a' diavat nem sokára felhagyand.

A' mi már az ellenünk felhozott szemléleteket illeti, azoknak merő kimondása elegendőkép mutatja, hogy ellenzőink a' magyar nyelv barátinál különbféle

irányokat tesznek fel, különbféle újításokat ellenzenek, különbféle óságokat kívánnak megtartatni. Némmelylek, ugy látszik, nem ellenzik a' magyar nyelvnek tudományos és hivatali polezra emeltetését, de nép nyelvécé tétetni átalják. Ezek a' deák, amazok a' német, ismét ezek a' tót, horvát nyelv érdekeit védelmezik a' magyar ellen. Egymással megegyeztetni őket talán nem igen épen könnyű lenne. Mindnyájan csak azon egyben fognak kezét, hogy a' magyar nyelv barátit szerfeletti sietéssel és a' fenálló érdekek megsértésével vádolják.

Helyzetünket 's előmeneteleink jelen állapotját 's jövő szükségünket tekintve, korszerűnek 's az ügy érdekével megegyezőnek tartom, ezen ellenvetéseket szoros és részrehajlatlan taglalás alá venni, érdemük szerint méltánylani, azt, a' mi bennük helyes és igaz, a' fonáktól és félszegestől megválasztani, hogy így a' közönség ugyan tisztában legyen az iránt, mit a' kérdés felől maga ujjabb helyzetében egy 's más részről mondani lehet; egyszersmind pedig kivilágosodjék, hogy a' valóságos nehézségeken mennyiben és miként kelljen és lehessen segítni. Meggyőződéseim szerint szent ezélunk csak így leszen elérhető.

Mikor azonban e' munkához fogok, szomorú érzések futják által keblemet. Késérű sors! Negyvenöt esztendeje mutogatják szónokaink, íróink a' nyelv szükségét, nincs könyv, nincs folyóírás, mellynek lapjai ez állítás bizonyításaival telve nem volnának; negyvennégy esztendeje, hogy a' törvény szólott, köztanácskozási termeink ezerszer hangzottak vissza a' kérdés vitatásától, íróink, költőink lassanként egy dicső koszorút alkottak össze: 's még mindig olly messze vagyunk ohajtott célunktól, hogy vívniunk kelljen — miért? Nem a' következtetésekért, de az elvekért, mellyek további törekedéseink becsét elhátározzák. Küszöbén állunk az ígélet földének, 's nem arathatunk gyümölcsöket, hanem küzdenünk kell a' mezőért, mellybe jövő emelkedésünk magvait már a' mult ivadék elhintette. Élénk fájdalom, mellyet csak a' jobb jövőndőbe való kinézés 's az akadályoktól vissza nem rettenő férfiúi akarat képes legyőzni.

Vagynak tudom sokan, kik ezentul nyelv ügyében minden további felelgetést szükségtelennek ítélnék. Számtalan akadályok mellett sokat nyertünk az utolsó időkben, törvények szólnak mellettünk, nem ellenzi a' kormány igyekezeteinket, a' körültünk

sereglő ifjuság hévkebellet 's többé nem zsibbadható lelkesedéssel ölelte fel ügyünket, 's kezeskedik a' jobb jövődőért; nincs hát mitől félnünk, 's feleljen helyettünk az emberi igyekezetek végbirája: a' szerenese, a' jó siker, mert hiszen mi vagyunk az erősebbek. De én ezekkel nem tartok. Átallom olly hírra bizni ügyemet, ki olly sokáig ellenségünk volt, a' ki — mitől mentsen meg a' magyarok Istene — még ismét ellenünk fordulhat. Nekünk az ismét elsülyedteknek roszul illenék majd akkor ő ellene panaszkodni, kit boldogabb napjainkban fő és egyetlen biránkul fogadtunk el.

De még más okoknál fogva is szükséges a' felelet. Szükséges legelőbb is személyes nézeteink 's tetteink megigazolása végett. Mert ha ezek a' vádak valóban helyt állának; ha igaz lenne, hogy ez a' a' törekedés a' magyar nyelv előmozdítására nem egyéb, mint divat vagy éretlen heveskedés 's ifjui ábrándozás, 's hogy annak virágzása 's vég-győzedelme e' hazába szakadásokat és gyengülést, értelmi erőnkbe zsibbadást, tudományos állapotunkba elmaradást, műveltségünkbe csökkenést, köz dolgaink minden ágaiba zavart hozand, sőt talán még alkot-

mányunkat is veszedelmeztetni fogja: akkor szent kötelessége lenne minden magyarnak, lenne minden igaz hazafinak, hogy e' gondolattól, habár azt gyermekkor óta élte legkedvesebb ideálja gyanánt ápolta is, örökre megválják, 's annak gyökerét szivéből úgy kiszakítsa, hogy abban a' hazai nyelv szeretete soha többé még csak egy szempillantásig se csirázhassék.

Állandó és tartós győzelemre csak az tarthat számot, a' mi a' józan és hideg vérű polgárok helybenhagyásán alapul. Nem elég tehát, ha a' magyar nyelvet az azt anyjok tejével beszítt polgárok pártolják, 's a' forró vérű ifjúság védelmezi; de kell, hogy ez ügy azon honfiak segítségére is számot tartsasson, kik menten minden hevességtől csak úgy fognak az ügy mellé állani, ha annak hasznos volta bebizonyítatik. A' külföld előtt sem akarunk erőszakos nyelvterjesztők, a' valódi jót üres szónak feláldozó ábrándozók gyanánt megjelenni; tudja meg a' világ, mennyire az, mit a' nyelv mellett teszünk, érett meggondolás, hideg eszmélet szüleményc, hogy nyelvünk előmenetele kapcsolatban áll mindennemű előmeneteleinkkel, 's azoknak előleges feltétele,

mellyen polgári boldogságunk, nemzeti dicsőségünk 's a' királyi szék ereje egyiránt sarkallik.

Ezen kevés sorok tehát, miket fiatal kezem, szívem gondjainak könnyítéseül hány papirosra, nem tihozzátok vannak intézve, kik buzogtok a' hazai nyelv mellett, 's politikai hitvallás gyanánt hiszitek, hogy nyelv nélkül nincs nemzetiség, nemzetiség nélkül nincs erő, erő nélkül nincs kifejlés, nincs előmenetel, azon földön pedig, melly feletta' magyar szent korona lebeg, más mint magyar nemzetiség, törvény és igazság szerint nem uralkodhatik. Tinektek az én szavaimra szükségtek nincs, elég ok nektek szíveitek sugalása, elég ösztön belső buzgalmatok, elég jutalom a' kipillanthatás egy szebb jövőendőbe. Annak, a' mi tireátok hat, titeket izgat és indít, e' lapokon hasznát nem vehetem. Mert azokhoz szólok, kik előtt e' szó "nemzetiség" üres hang vagy más jelent, mint minekünk, kik idegen ajku szülék gyermekei bölcsőjüktől fogva idegen nyelven beszéltek, idegen literatúrákban találták gyönyörüségüket, ügyesen és csinosan csak idegen nyelven írnak és szólnak, kiket tehát a' magyar nyelv emelkedése legkényesebb önszereteteikben bolygat, legkedveltebb

foglalatoságaikból forgat ki. Olly nyelvet kell tehát velük beszélnem, mellyet értenek, olly szempon-
tokból kiindulnom, mellyeket magukéinak vallanak ;
önharczmezejükre kísérem őket, 's önfegyvereikkel
kelnem ellenük viadalra. Ez az, mit e' lapokon te-
endek, azon erős bizodalomban, hogy részrehajlat-
lansággal 's keserűség nélkül olvasandják szavaimat.
Kivánom ezt tőlük azon mérséklés nevében, mellytől
e' lapok folytában soha el nem térni legerősebb fel-
tétlem.

Nemzeti Irány a' nyelv dolgában.

Annak, ki valamit oltalmazni akar, mindennek előtt álláspontot kell hogy válasszon magának, 's tudnia, tudatnia másokkal, hogy mi az tulajdonképen, a' mit oltalmazni kíván. Így én is, mikor a' nyelv ügyében különbféle ostromlók ellen tollat fogok.

A' király javáért, haza függetlenségeért vítt győzedelmes sereget zsákmányló katonák követik. Krisztus leczkéit világi célokból fogadja el nem egy; kész pénzért veszi mellére a' keresztet. Így van prédakatonája minden ügynék, képmutatója minden hitnek. De azért szent ügy marad harczolni a' hazáért. A' keresztény vallás pedig Isten ajándéka, mit vigasztalásul adott a' sötétben tévelygő halandóknak.

A' magyar nyelv mellett sok gyáva ember beszél, előmozdításának színe alatt sok ügyetlenség történik. Sokan tudatlanságukat hazafiságnak keresztezik; mások bajusz, pipa és sujtás alatt hazafiságot képzelnek. Ezek éretlen buzgósággal erőszakot akar-

nak tenni minden bevett szokáson; amazok azt hiszik, sokat tettek a' hazáért, ha magyarul káromkodnak, a' németet ostoba svábnak keresztelik. A' még fortélyosabbak pedig úgy nézik a' magyar nyelvet, mint módot, a' szempillantás felhevülését magányos czéljaik előmozdítására használni.

Ezekhez nekem semmi közöm. Ők a' magyar nyelv hadi serege prédáló csapatjait teszik. Cselekedeteiket védni nem fogom, nem akarom; a' mi ezek ellen mondatik, arra feleljenek ők maguk, ha tudnak. Lépéseik épen úgy nem a' nemzet lépései, beszédük épen úgy nem a' mi beszédünk, mint a' hogy ellenzőink nem vállalják el magokéi gyanánt a' gúnyt és piszkot és méltatlanságot, mivel sokan az övéik közül nyelvünket esztendők óta illetik. A' balgatók, túl 's tova csapongók, bárdolatlanul piszkolódók czivódásaiba keveredni nem tanácsos. Végezzenek egymással a' két rész betyárai, kár lenne őket örömeikben háborgatni; csak azt az egyet ne képzeljék, hogy a' dolog végkimenetelét ők fogják elhatározni. Azt sem lehet tagadni, hogy egyes törvényhatóságok részéről történhettek 's tán történtek is lépések, mellyeket az ezen ügyben szükséges

mérsékléssel megegyeztetni nem lehet. De ezek mind csak egyes jelenések, 's az egész' helyzetét nem változtatják.

Itt csak azon irányról leszen szó, melyet negyven esztendő óta törvényhozás, és egy részben nemzeti előmeneteleink 's műveltségünk köztudomásúl képviselői, a' nyelv ügyének adni igyekeznek. Csak ezen irányt lehet igazul köz és nemzeti irány gyanánt elismerni, 's mint illyest meggyőződésünk különbfélesége szerint vagy megtámadni vagy oltalmazni.

1791-ben történt az első lépés magyar nyelv dolgában az ország rendei által. A' történt próbatételek által elrémült nemzet törvény által biztosította magát, idegen nyelvnek köz dolgokban való behozatala ellen; a' dicasteriumoknál meghagyatott a' deák nyelv, de egyszersmind lépés történt, hogy a' magyar nyelv minden iskolákban tanítassék.

1792-ben a' magyar nyelv az ország határain belől rendes studiummá canonisáltatott, egyszersmind meghagyatott a' közpolgári dolgok iránt munkálódó küldöttségnek, hogy a' helytartó-tanácsnak magyar levelezéseiránt a' törvényhatóságokkal javaslatot tehessen.

1805-ben egy lépéssel tovább mentek az ország rendei. Az országos felírások két nyelven történtek, így a' törvényhatóságok felírásai is, ha ezeknek tetszett; a' helytartó-tanács magyar felírásokra magyarul felelni köteleztetett. Az alsóbb törvényszékeknél a' pereknek magyar nyelven folytatása megengedett, csupán a' királyi 's hétszemélyes tábla szabadítatak fel az ilyen perekben magyar nyelven való ítéléstől.

1825-ben magyar Academia állítatott. 1830-ban pedig az előbbi diaeta által felterjesztett kívánságok folytában törvénynyé vált, hogy a' helytartó-tanács magyar nyelven író törvényhatóságoknak ne csupán magyarul feleljen, hanem különben is magyarul írjon; hogy a' curia a' hozzá magyar nyelven felvitt perekben magyar nyelven ítélni köteleztessék. Minden egyéb világi 's egyházi törvényszékeken folyhassanak a' perek magyarul, a' bírónak szabad levén az eddigi nyelven ítélni. Továbbá, hogy jövődőre senki, ki magyarul nem tud, köz hivatalba ne léphessen. 1834-iki januáriustól fogva senki, ki magyarul nem tud, prókatori censurára ne bocsátassék.

Ugyanazon diaetán az országos rendek izeneteiket a' másik táblához magyar nyelven kezdték át-küldeni; a' mostan folyamatban levő országgyűlésen ⁸⁾ pedig a' főrendek is ezen nyelven kezdek írni izeneteiket. Ugyanekkor kérés ment ő felsége elibe, hogy a' felírások ezentul merőben magyar nyelven történjenek, a' törvény két nyelven sanctionáltassék.

Mit teszen a' tudós társaság? Czelirányos magyar munkákat nyomtattat, idegen nyelven irott könyveket magyar nyelvre fordítat, jutalmat szab a' legjobb magyar munkára, pályakérdéseket teszen fel különféle nemekben, összeszedi 's közrebocsátja a' nyelv régiségeit, grammatikát 's szótárt készítet 's a' t.

Mit kívánnak, mit ohajtanak az egyes tudósok 's írók? Hogy a' nyelv társasági nyelvvé váljék, a' tudományosság, ipar, köz élet, hivatalos világ minden ágaiban alkalmaztassék 's használtassék; minden kötések, szerződések, lépések törvényszékek előtt magyar nyelven történjenek 's a' t.

Világos mind ezekből az irány, mellyet e' tekintetben nemzetinek egyedül nevezhetni. Ezen irány tehát pedig az: országossá, diplomaticaivá, tudományossá, jó társaságivá és miveltté tenni a'

nyelvet; czél gyanánt tűzni ki azt, melly felé részint szükségből részint izlésből igyekezni ezen ország minden lakosának elegendő oka legyen, hogy így az, a' mi felsőbb polczokon szükséges, utóbb ezekről a' polgári társaság minden karzataira átszivárogjon, átsugározzék.

Erőtetésről, gondolatlan sietésről tehát itten szó nem lehet. Negyven esztendő tölt el, míg Magyarországbán törvénynyé vált, hogy minden, ki közhivatalt visel, magyarul tudjon. A' vármegyei közigazgatás 's a' törvény kiszolgáltatása ügyében most is csak megengedve van a' magyar nyelv, nem parancsolva; arról pedig, hogy az országban lakozó különbféle nyelvű néptömegek sajátságaikból kivetkeztessenek, magyarokká változtassanak által, országosan soha szó nem volt. Tudjanak, tanuljanak magyarul minél többen; de hogy azon túl mit tudnak, hogy miesoda népfaj ivadékinak tartják magukat, abba az országnak magát avatni nem szándéka. — Ez tehát azon irány, mellyet én előbbugyan szellemében 's indító okaiban bővebben kifejteni, aztán pedig ellenzői állítása ellen védelmezni kívánok.

MAGYAR NYELV,

ÉS

ELŐKELŐINK NEVELÉSI RENDSZERE.

Semmi se' emel nyelvet inkább, mint annak általános behozása a' jó társaság' körébe, mert szükségképen hajlongóvá kell válnia, 's ezer új formát, 's kellemes fordulatot nyernie, mihelyt állandóan rajta foly a' beszéd olyanok közt, kik sok világot láttak, 's jó izlés', miveltség, sok oldalú ismeretek' birtokában vannak. Csupán ez által lesz a' nyelv alkalmassá bizonyos nemeire a' literaturának, és pedig épen azokra, mik legnépszerűbbek lévén legkiterjedtebben hatnak a' közönségre. Illyenek a' színdarabok, 's regények, mellyeknek nyelve feszes, 's idegenszinű marad mind addig, míg a' költő nyelvét nem valóságos életből veszi, hanem valami képzelt világból kénytelen kölcsönözni. Itt is, mint sok másban, ok

és következés egymáshoz közel, és egymást feltételezve állanak: a' magyar nyelv nem jó társasági nyelv, mert feszes, feszes pedig, mert nem a' jó társaságé; 's tovább: drámáink, és regényeink nem találnak tetszést, mert nem egy valódi finomabb élet' képei, illy képek pedig nem lehetnek, mert ez az élet magyar alakban nem létezik.

De a' mint nem lehet öröm nélkül látni, miként egyes talentumok ezen nehézségeken a' legújabb időkben olly szépen diadalmaskodtak, 's literaturánk' ezen ágának a' köztetszésben helyet csinálni tudtak: úgy az is igaz, hogy ezen a' magyar nyelv ellen támasztott vád most már inkább ürügy, mint meg-gondolás' szüleménye, és valóságos ok. Két körülmény van, mellyből ez világos. Az első Erdély példája, ('s ez iránt minden, ki ez országot látta, velem egy véleményen lesz) hol a' magyar nyelv közdivatu lévén, a' jó társaság' köreiből a' legszebb ajkakon könnyen lebeg, feszesességét soha sem érezteti, 's ezer szokás, 's divat-szülte fordulatban gazdag, mellyet mi magyarok nem is ösmerünk. Másik az, hogy ez az egész ellenvetés többnyire csak azoknak szájában forog, kik magyarul vagy éppen nem,

vagy csak igen felületesen tudnak , szeretvén önhibájukat a' nyelvre tolni , mellynek sajátságait nem ismerik. A' mi nyelvet az ember rosszúl tud, azt rendszerint fásnak , 's ügyetlennek szokta tartani.

A' magyar nyelv' rögtöni behozását a' társasági körökbe én prédikálni átallom , mert azt kivihetlennek hiszem , és tudom hogy nincs semmi a' világon , mely minden erőszaki próbatétel ellen , olly visszaringó erővel bírna , mint épen a' jó társaság' viszonyai. Ezeknek fő eleme egy bizonyos szellemi szabadság , melly csak magaszabta hol helyes , hol fonák törvényeknek hódol. 's ezer módot talál minden kívülről jövő kényszerítési próbatétel alól kicsúszni. Könnyebb e' sphaerában valami rosztat kivinni jó móddal mint erőszakolva a' legjobbat. E' tekintetben tehát , mindent csak az egyesek' meggyőződésétől , 's józanabb ideák' terjedésétől lehet és kell várni. Előbb azonban hogysen általános divatúvá váljék a' magyar nyelv a' kérdéses mezőn , szükség , hogy az egyesek , férfiak és asszonyok , tudjanak magyarul , és mivel ezzel azon osztályában a' hazafiaknak , mellyről itt főleg beszélek — értem az előkelőket 's vagyosokat — az érett korúaknak egy nagy részére nézve

már alkalmasint elkéstünk, a' jövő ivadékra kell itt leginkább fordítani figyelmünket.

Ember' jóvendőjének természet' ajándékin túl nevelés az alapja, ennek pedig hogy sikeres legyen, hogy kiegészítő részei egymásba ne ütközzenek, 's egyöntésű egész legyen eredménye, egy bizonyos vezérgondolat által kell kormányoztatnia. Annak, kitől a' nevelés függ, tudnia kell, hogy a' nevendékből mit akar csinálni. Előkelő magyar szülőknek tehát, ha csak valami különös hivatás miatt kivételes pályára nem szánták gyermekeiket, azon kell lenniök, hogy fiaikból miveltlelkű és szívű, a' külföldön becsülettel felléphető, hazájuk' dolgaiban jártas, királyukhoz hív, political helyzetünket józanon felfogó, honunkat melegen szerető hasznos polgárokat képezzenek — tökéletesen alkalmasakat arra, hogy a' hazai állapotokban voltaképen, és hathatósan gyakorolják azt a' befolyási részt, melly polgári helyzetükhöz a' törvény által kapcsolva van. Ezen főczélban kell magyar ifjak' nevelésében minden törekvéseknek összepontosulni. Leányaik' szíveibe pedig szükség hogy olly érzeményeket plántáljanak, mellyeknek befolyása alatt, ezek jó hazafiakat nevelni,

's hozzátartozóiknak a' közügyekbeni törekvéseiket érdemek szerint méltánylani, 's értelmes részvéttel kísérni képesek legyenek.

Az ideák' ezen rendszerében jelesen a' fiúkra nézve fő hely jut a' diák' és magyar nyelv' alapos ismertetének nem belső becsük miatt, mivel amaz a' classicitás' nyelve, emez pedig sajátunk; hanem csupán úgy mint egyetlen eszköz a' hazai dolgokban széles jártosságra szert tenni, igazainkat gyakorolhatni, polgártársainkra behatni, 's szives és állandó közlekedésben létezhetni hazánk' fiaival.

Ezen, talán nem épen szerénytelen kíváratoknak mennyiben felel meg a' nagyobb házaink' feles részében divatozó nevelési rendszer? — Kisded korában magyar dajka környezi a' fiút, 's van egy idő, mikor ajkai magyar nyelvnél egyebet nem dognak. Más-e ez mint a' hazának megelőzőleg adott elégtétel, mint előleges megnyugtató a' lelkiismeretnek, hogy így a' szülők majd így biztathassák magukat egykoron: „fiam gyermek korában igen jól tudott magyarul“ 's bár inkább soha se' tudott volna hazája' nyelvéből csak egy szót is, mintsem hogy az, minek a' férfi' ajkain hathatós szó gyanánt kelle

vala harsogni, király' és haza' ügyében a' gyermek-szoba' gyáva játékvá lett légyen lealacsonyítva. Mert ime alig került ki a' száraz dajka' ápoló kezeiből, általadatik a' bel- vagy külföldi nevelőnek, 's idegen, és nem nemzeti gondolatok', foglalatosságok', és érzemények' köreibe lép által. Tanul németül, francziául, angolul. Szülőitől magyar szót úgy is alig hall, naponkénti társasága németül csevegő hasonkorú gyerkőczékből áll; legfeljebb háromszor egy hétben veszen a' nyelvmestertől magyar órát, ha t. i. ez a' szerencsétlen óra nem ütközik össze valami más foglalatosság' órájával, mert akkor mi természetesebb, mint hogy ennek háromszor közt kétszer áldozatul hozassék? Magyar írók' olvasásáról, hazai körülmények', viszonyok', jelen állapot', és szellem' studiumáról szó nincsen; rövid magyar historia, 's a' nevelés' vége felé egy kis felületes magyar törvény; ez mind annak sommája, mit az ország jövő törvényhozójának hazája felől tudni szabad. A' többi idő a' szülők' kisebb nagyobb belátása szerint kielégítő, vagy felületes testi 's általános tudományi kimivelés közt foly el.

Léteznek ugyan, 's hála Istennek! napról napra szaporábban egyes dieséretes kivételek, 's ezeknek jó sikere, megfoghatlan, hogy a' többségre erőschben nem hat. A' közép sorsuak' nevelési rendszere' hiányairól itt szó nincs, mert azok a' mondottakkal sokszor épen ellentétben állnak, a' tehetség' nem léte miatt pedig egyes tökéletlenségeik sokszor menthetők. A' mit pedig a' magyar nyelv' felületes tanulásáról itten mondtam, éppen úgy illik a' diák nyelvre, melyben azok után mik körülünk történnek, még mindig a' magyar nyelv' vetekező társát látni, 's nem inkább úgy méltányolni azt, mint általános műveltségi eszközt, 's biztos utat a' hazai ügyek' ismeretében erős alapon haladni, meggyőződésem szerint megbocsáthatatlan káros elfogultság nélkül többé nem lehet.

A' feljebb leírt nevelési rendszer — 's bizony nem nagyítva adtam elő — egy fő tévedésen alapul. Fő dolognak azt veszik az ilyen szülők a' nevelésben, a' mi csak másodrendű, és fordítva másodrendűnek azt, a' mi a' fő dolog. Erkölcseileg főképen éldelő és csak melleleg ható, cselekvő emberekké nevelik fiaikat, a' mikor épen fordítva

kellene cselekedniök, nehogy ezen rendszer által gyermekeikben a' jövő jobb embert már előre elfojtsák. Értelmileg a' magyar miveltséget alája rendelik az általános miveltségnek, a' míg ennek amaszt hordani, és mintegy emelni kellene. Innen van, hogy az így nevelt emberek idegen szempontból nézik azután tulajdon honi ügyeket, 's ezt a' hazát majd amerikai, majd linzi ideákkal itélik meg, 's akarják reformálni; innen az, hogy a' hazai dolgok' szerkezetébe soha bele nem illvén, alkalmas és kielégítő hatási kört választani maguknak nem tudnak. Már pedig az a' szerenese, hogy az egész emberi nemre, vagy világrészekre hasson valaki, több századok' lefolyta alatt is csak egyes kivételes lényeknek jutott; — a' mindennapi embernek kisebb kört kell választani, különben csekély ereje siker nélkül eloszlik. A' legtermészetesebb hatáskör tehát minden emberre nézve a' political kapcsolat, mellyben él : a' haza.

Ez mindenütt igaz, de kettősen igaz minálunk. Olly országban, hol a' polgárok mind egyforma jussokkal birnak, a' miveltség pedig magas fokon áll, és minden classisok közt elterjedett, megfogható,

's talán meg is bocsátható a' cosmopolitismus; illy országokban egyes polgár' kötelessége a' haza iránt nem igen szigorú, elvonulni sokszor szerénység, bizvást mondhatván magában akárki: „a' mit én nem teszek a' közügyekben, azt mások sokkal jobban helyre pótolandják.“ — De olly helytt, hol a' polgárok' némelly osztályainak törvény, és alkotmány olly kitűnő igazokat, a' sors olly nagy javakat adott, hol némellyeket szinte' örökös törvényhozókká tett, hol végre az általános miveltség még olly hátra van, — illy országban mondom minden kitűnő helyezetbeni honpolgár életével, eszével, 's minden erejével adós a' hazának, 's ezen adósságát lefizetni szent kötelessége.

Ezen kötelességek' teljesítése azonban nem mindig könnyű, vagy kellemes, mert ez az ország nem épen egészen költői, kevés van benne mi a' phantasiához szól, vagy az éldelési vágynak megfelelne — sokkal több a' silány prosa, az előítélet, a' felekezet, melly gyakran a' legszentebb törekvést haladatlansággal fizeti. Roszak az utak, sok a' szeny, piszok, rossz izlés intézeteinken, régi moh, 's csak a' vizsga szem előtt eloszló fekete homály fekszik,

's a' mi legtöbb, a' kút' fenekén ülünk, arról mit hazánk' ügyében teszünk, a' világ, 's Europa eddigelé legalább igen keveset tudott. Hiuság tehát hazai tiszték' teljesítésétől kevés megelégedést várhat. A' hazafi' pályája nálunk önmegtagadást 's áldozatokat kíván; ezek csak lelkesedés, és erős akarat által lehetségesek, állandó elkesedés pedig, és valólag erős akarat, emberi kebelben csak a' mellett támadhat, mit az emberi ész jól megértett, tökéletesen keresztül látott. A' csak félig meddig felfogott, 's némileg csak sejdített ügyek és érdekek mellett csak szalmatüüzü lelkesedések loboghatnak, érett gyümölcsöket nem hozhatók. Más részről pedig az a' sajátsága van az emberi ügyeknek, hogy olly tárgy, melly első tekintetre a' legsilányabbnak látszik, jól kiösmerve, minden részleteivel felfogva, minden összeköttetésciben tekintve, bájos erővel ragadja meg az emberi elmét, 's annak a' legédesebb táplálmányt nyújtja. Naponként látjuk ezt valósulva az emberi ismeretek' különböző ágaira nézve. Férfiak, kiknek lelki 's elméleti felsőségét tagadni nem lehet', tudomány és művészet', nyelvészet és felszámolás', ipar' és mesterségek' mezején, milly gyakran pazérolták egész életüket, olly kérdések

megfejtésére, miket a' beavatlan meddő parányiságoknak néz. Így és még sokkal inkább így áll a' dolog a' hazai ügyekre nézve. Az a' mi a' járatlannak első tekintetre unalom, és boszúság tárgya, mikor azt közelebbről kiösmertük, historiai kifejlését, belső okozatjait tudjuk, jövőjét sejdítjük, mikor átlátjuk szoros összeköttetését az egész' boldogságával, önjavunkkal, 's jövő felvergődésünkkel, ellenállhatlan szenvedély gyanánt fogja magához vonzani az elmét, új világ, új élet nyílt meg a' lélek előtt, 's ha a' sziv még egészen el nem korhadt, készen áll a' jó hazafi. Kötelessége tehát a' szülőknek a' zsenge ifjúság' intelligentiáiban a' hazai dolgok' ismerete' biztos alapját már jókor letenni, hogy így a' hazai tiszték teljesítése a' kevéssé buzgókra nézve könnyítve legyen, 's ólom súlyok alatt görnyedve azokban el ne lankadjanak; a' lángszivűeknél pedig a' hazafi szenvedély, éretlen és értelem nélküli heveskedések közt siker és haszon nélkül ki ne párologjon.

Ugyan ezt kívánja továbbá azon néposztálynak érdeke is, mellyhez illy szülők tartoznak. Azon ponton állunk, hol intézeteinkben tetemes módosításoknak kell történni. Király és ország, aristocratia 's a'

többi néposztályok ez iránt egy vélekedésben vannak. Csak arról lehet a szó, micsoda vezérideáknak kelljen ezen mozgalmat igazgatni, melly irányt adni neki, melly ponton állania meg. A' forrongás' illy elhatározó szempillantában nem ezerszer károsabb-e a' tudatlanság, mint a' nyugvás' vagy tespedés' óráiban? 's akár hogy üssenek ki ezen módosítások, nem kívánatos-e, hogy megvitatásukban és megalapításukban az ország' állodalmának alkotmányos elemmentumai, állásukhoz, 's igazaikhoz szabott irányban részesüljenek? Fő helyt áll ezek közt a' vagyonos aristocrata, mellynek ezen esetben észszel, és lelki tehetségekkel kell adózni, mi ismét csak ugy történhetik, ha tagjai a' hazai ismeretek' minden ágainak tökéletesen mesterei. 'S mikor ez nem történik, lehet-e csudálkozniok, hogy kárukkal bomlik meg az eddigi egyensuly, 's az egésznek belső oeconomiájába hirtelen, és felzavaró változások jönnek?

Szörnyű prosa mind az, a' mit én itt mondok, egészen a' tettlegesség' világából véve; de szántszándékkal kerülöm a' szenvedélyek' nyelvét: mert ezen sorok azoknak számára vannak írva, kiknél mindenek előtt az értelmet kell meggyőzni, hogy azután a'

lelkesedés belőle ifju plánta gyanánt sarjadozhasson. Maradjunk tehát a' dolog' gyakorlati oldalánál ezen-től is, és lássuk a' most divatozó rendszer' további kifejléseit.

Vegyük azt a' nem ritka esetet, hol a' nevelő idegen. Ez az ember az, ki a' gyermek' eszére, szívére, gondolkodásmódjára leghathatósabban fog be-folyjni; befolyása nemzeti, 's hazai szellemű bizonyosan nem lehet; de tegyük fel, hogy második nevelő is van a' háznál magyar nyelvtanító cím alatt; a' gyermek előtt rendszerint az elsőnek példája, vélekedése, nyelve léssen nagyobb fontos-ságú, 's könnyen megtörténhetik, hogy a' kettő közt bizonyos különbségek és ellentételek létezvén, a' még éretlen gyermek a' nemzetek közt tegyen hasonlításokat, mikor a' különbség talán csak az in-dividuumok között létezik. Ezek a' hasonlítások ne-hezen fognak a' hazára nézve kedvezők lenni. Az ilyen gyermek a' nélkül is, olly gondolatok', 's ideák körében él, hol a' hazai érdekek bemenetelt ritkán találhatnak, lakása gyakran szinte a' hazán kívül van, játszótársai vagy idegenek, vagy ha magyarok is, épen azon helyzetben vannak, mint ő, 's lehetetlen hogy

idegenné ne válják hazájához. Legfeljebb olly házaknál lehet tehát külföldi nevelő nem ártalmas, vagy épen hasznos, hol a' szülők rendesen magyarul beszélnek, vagy különben eleven és állandó részt vesznek a' hazai érdekekben. De a' külföldi kövezeten, vagy más teljességgel nem magyar atmosphaerákban a' felesszámú idegen befolyásoknak legalább az egy magyar nevelő' személyében kell adni némi ellensúlyt; különben fiatal törvényhozónk huszonnégy esztendő's korában szomszédjától fogja elkérni a' főrendek tábláján a' felolvasott izenet' talán nem épen kielégítő magyarázatját, 's hallgatni lesz kénytelen, mikor mások, nálánál talán sokkal kevesebb miveltségűek, köz helybenhagyással szólanak. Ha ekkor nem pirúl, nincs mit örülnünk sima nevelésén, mert az benne a' hazafit elfojtotta. Hapedig arca ég a' szégyentől, vagy kénytelen lesz férfi korában vas szorgalommal virasztások között pótolni azt, mit a' gyermek sokkal könnyebben tanul, vagy magát erre elég erősnek nem érezve, mindent a' mi hazai, örökre oda- 's félben hagyand.

Ne felejtjük el az 1825-diki országgyűlést. Hány meleg kebel átkozta a' félszeg nevelést, melly

által hátrálva volt hazájának ugy szolgálhatni, mint kívánta volna! 's bár lenne maradandó ez a benyomás, nehogy a' szülők gyermekeiknek örökségben adják át azt, minek kinjait már magok sinlették, 's őket vagy némaságra kárhoztassák, vagy annak tegyék ki, hogy önlábaikon menni nem tudván, útmutatóra legyen szükségök, 's a' legjobb indulat mellett a' legelső szájas kontárnak legyenek példájává.

Idegen nyelvek' tanulása — a' németet mint teljesen elkerülhetetlent nem is említem — nem csak kíváncsú társasági tekintetben, de más szempontokból is hasznos, sőt szükséges. Eszköz az, becsülettel jelenni meg nagy világban 's külföldön, magunknak nagyszámú, és hasznos ismereteket szerezni, mivel az izlést, sokoldalúságot ad az elmének. Nem lehet tehát azt eléggé pártfogolni, csak hogy annak még fontosabb dolgokat áldozatul hozni nem szabad. Okos mérséklettel kell azt üzni, mint eszközt, mint egyik, a' többivel összehangzó ágát a' jó nevelésnek, nem bálványt csinálni belőle, mellynek oktanúl tömjénezünk, és módira lealázni. A' divatban most a' francia nyelvet sokaknál az angol váltotta fel.

Bizonyára nincs nyelv, mellyen gondolkozó és szabadlelkű emberhez méltó ismereteket nagyobb mennyiségben gyűjteni lehetne, mint az angol, 's ha ezért kívánják sokan, hogy azt gyermekeik már kisedded korukban, néha épen a' száraz dajkától beszívják, úgy a' szándék legalább dieséretes. Van okom azonban ezt nem egészen hinni, mert gyakran tapasztalom, hogy ez a' studium, idomítóval 's lovással való angol beszélgetésen, 's legfeljebb egy két divatos regény olvasásán túl nem megyen. Legyen ez azonban akár hogy', soha sem szabad elfelejteni, hogy ezek a' jövő törvényhozók 's ország' nagyai, ha mindjárt úgy beszélnek is angolul, mint Sir Robert Peel, vagy Lord John Russel, az angol parlamentben soha sem fognak megszólalni, 's cselekvési mezejök, a' hazájokbani zöld asztalok két oldalán terül el.

Vagy talán idegen literaturák' hőseivé akarják nevelni gyermekeiket? tisztelem, és méltánylom én azt a' hírnevet, mellyet e' mezőn egynémelly hazánkiai olly bő mértékben arattak, 's ismerem az okok' és körülmények' azon összefüggését, mellyek ezen jelenségeket szülték, és szülik; de tagadom

hogy azok az itt említett nevelési rendszernek lettek volna eredményei. Sőt inkább még az is, a' mi ezen nembn nagy és szép történt, hazai alapon épült, 's a' hazára sugárzott vissza; hogy pedig a' jelen ivadék' legjelesebb tagjai, nem az itten leirt, hanem azzal éppen egészen ellenkező nevelési rendszerben vették műveltségüket, a' mindennapi tapasztalás bőven tanítja.

És mikor utazni megyen a' gazdag magyar ifju, becsületére válik talán az okosabb emberek előtt, ha hazája előttte terra incognita, 's azt illető kérdésekre felelni nem tud? A' külföldi igen jól tudja a' csak mulatság végett utazó üres urfiakat azoktól megkülönböztetni, kik a' szükséges előkészületekkel ellátva jelennek meg, 's hazánkfiai közül legtöbbre azokat becsüli, kik a' haza' érdekei' előmozdításában legszilárdabban munkálkodnak, 's külső országokra is illy célból utaznak. Kettős pedig az előkészület, mellyet a' külföldre menő magyartól meg lehet kívánni; egyik: általános helyes ideák azon országokról, mellyeket látogatni megy; — másik: szoros, és körülményes ismerete a' hazai állapotoknak. Hol az egyik vagy másik hibázik, ott az utazás' ered-

ményei, mind az individuumra, mind hazájára nézve igen kétesek, 's mindenesetre később pótlendő hézagok maradnak fenn, mert a' külföldön tapasztaltakat, a' honi dolgokra, csak mint resultatumokat lehet alkalmazni, a' resultatumokat pedig ezen esetben, csak az összehasonlításból lehet húzni, összehasonlítani meg ismét csak az képes, ki mind a' két összehasonlítandó tárgyat ismeri. A' dolgoknak nem velején, hanem puszta nevén indulni, a' formák azonsága miatt, a' belső különbségeket észre nem venni, és így analogiákat, hasonlatosságokat találni ott, hol tulajdonképpen csak különbségek léteznek, a' legbizonyosabb mód, fonák ítéleteket hozni, az alkalmazásban pedig céliránytalanul és károsan munkálódni.

'S valamint egy részről a' hazai dolgoknak eme tökéletlen ismerete azoknál, kik a' külföldön utazván, onnan jobbítási és változtatási tervekkel térnek haza, az egészre nézve csak káros lehet, 's bő kútfeje a' céliránytalan 's kivihetlen tervezéseknek, épen úgy nem kevés szánakozás fogja el a' szívet, ha egy némelly másnemű hazánkfiait látjuk, — értem itt azon véghetetlen becsületes, és derék embereket, kik hazájokhoz a' legmelegebb indulattal viseltetnek,

de fonák nevelésöknél fogva a' hazai dolgokban részt venni nem képesek. Önerzésök azt súgja nekik, hogy többet érnek, mint sokan azok közül, kiket csak azért tart jó hazafiaknak a' világ, mert magyarul folyvást beszélnek. És még is nem birnak elég erővel egészen új életet kezdeni, — hozzá járul az emberi gyarlóság, 's a' megsértett önszeretet' ingerültsége, félre térnek polgártársaiktól, 's mintegy mesterségesen elszakadva mind attól, mi hozzájárulásuk nélkül forr, készül, és fejlődik, vagy létre kap, kárhoztatják mind a' ezé iránytalant, mellyet hátrálni nem tudtak, mind a' jót és üdvözltest, melly nélkülök jöve életre.

Ez mind meg annyi a' közönségre nézve káros, az individuumra nézve pedig piritó és kínos helyzet, mellytől gyermekeit megóvni minden atyának szent kötelessége; idegenszellemű nevelési rendszer mellett pedig az ilyen eredmény csaknem elkerülhetetlen.

Köz a' panasz: hogy mi nehéz magyar nevelőt találni. Én ezt nem tagadom. Mindenütt ritkaság, 's nálunk számos magyarázatot nem kívánó oknál fogva még inkább mint másutt, az olly ember, ki

a' szülők' kívánságainak, 's a' nevelés szükségleteinek ismeretek' és műveltség', character' és magaviselet' tekintetében megfelelően; vagyonos szülőknek azonban ezer módjok van magukon segíteni. Ki hátráltatja őket még akkor, mikor gyermekeik a' száraz dajkánál vannak, egy jó erkölcsű, iskoláit dicsérettel végzett, tehetségei- és igyekezetére nézve reményteljes magyar ifjuval alkura lépni, 's azt maga kiképzése végett, különös tekintettel nevelői pályájára külföldön útasztatni? Illy ifjak bizonyosan kaphatók, 's magát az experimentumot több mint egy esetben a' legjobb sikerrel láttam megtevé.

Vannak szülők, kik mintegy félnek fiaikra nézve a' magyar nyelv befolyásaitól. Elfelejtik ezek, hogy az értelem' világában összeköttetésben áll minden egymással; egy ismeret, egy neme a' tudománynak, nem hogy ártana a' másiknak, de inkább segíti, 's ez főképen igaz a' nyelvekre nézve. Nincs tehát min aggódni a' gondos anyának: fijaik bátran tudhatnak magyarul, olvashatják az árvízkönyvet, 's beszélhetnek gyűléseken a' nélkül hogy Lord Byrontól 's Bulwertől, Eugène Suetől 's Balzactól búcsút kellene venniök. Az emberi velőben igen

sokra van hely, ha az anyagok jó szerrel vannak elrakva. Abból, hogy Vörösmartyt értik, 's Himfiből egy két dalt könyv nélkül tudnak, nem következik, hogy elbukjanak a' sima parkétra, táncosnőjoknak lábára hágjanak, pipaszagot hozzanak a' szálonokba, 's a' mi minden más véteknél nagyobb, ungrisch-dentsch beszéljenek. Tudhatnak magyarul, szerethetik hazájokat, ismerhetik ügyeit, a' nélkül hogy ezen veszélyek' fenyegető örvényébe merüljenek, szülőiknek társasága, azon magaviseleti példák, mellyet azoknak teremében látni fognak, őket mind ezektől megőrizendi. Úszhatnak, kardoskodhatnak, lovagolhatnak, tánczolhatnak igen jól; — a' honi nyelv' tudása őket ezekben bizonyosan nem fogja hátráltatni.

Az a' valóságos félelem, mellynél fogva e' hazában a' magyar nyelvtől sokan még mintegy irtóznak, 's azt durvasággal és miveletlenséggel elannyira identificálják, hogy az egyik' nevénél mindjárt a' másik jut eszökbe, igen mulatságos lenne, ha nem húzna olly sajnós következtetéseket maga után. Aristocratiánk' tagjai elfelejtik, hogy még ugy is, ha ez így lenne, csak tőlök függene, ezen a' hajjon segíteni, 's példájok által jó izlési és műveltséget

terjeszteni. A' nemzet elért arra a' pontra, hol a' jobbat felfogni és kívánni, 's az igazságot, még ha keserű is, eltűnni képes. Hálával azonban csak attól fogadja a' leczkét, kinek tettelegesen bizonyított jelszava: "Mindent a' hazáért." Azoknak kik honukért keveset vagy semmit se tettek, a' miveltenségg elleni panaszok nem igen jól állanak.

Ez az irtozás a' magyar nyevtől talán még mélyebben alapul, mint a' nemzet' esekély miveltsége felől való ideán. Senki iránt se' akarván igazságtalan lenni, azt nem egyes embernek, hanem az ideák' és fogalmak' bizonyos divatba jött fonákságának tulajdonítom, melly osztán a' nélkül hogy helyes vagy helytelen volta iránt, csak egy szempillanatig is gondolkoznának, minden, magyar nyelv' és nemzetiség' dolgát érdeklő itéletekre olly mértékben befoly, hogy sokakkal önméltóságokat, nemzeti büszkeségöket, 's azt a' mivel magoknak tartoznak, elfelejteti. Mindjárt ki fog tűnni, hogy mit akarok mondani.

Semmi se' mindennapibb mint az, hogy bécsi szomszédink (itt csak a' népről beszélve) mindazokat a' nevetséges historiákat, anekdotákat, miket

az emberi elmésség, az emberiség' ostobaságára ezredek oltá ráköltött, mi reánk magyarokra fogják. A' jó tréfa olly felette becses dolog, 's még a' rossz is, ha csak némileg nevettet, ebben a' szomorú világban olly igen eltűrhető, hogy nekem ezen szokás iránt csak azon egyetlen egy megjegyzésem van, hogy ostobaság és együgyűség az egész emberi nem' közös tulajdonai lévén, nagy igazságtalanság történnik egyéb népeken, mikor valamennyi a' földhátán akár mikor elmondott ostobaság a' mi rovásunkra iratik. Ennyit akkor mikor magában a' dologban fekszik a' furcsaság. A' mennyiben azonban ezen tréfák savok' nagy részét a' bécsi szónak magyaros kiejtésétől kölcsönözik, senki se' fogja talán tagadni, hogy részrehajlatlanul vévén a' dolgot, a' német szónak magyar kiejtése, csak egy szikrát se' furesább, mint akár-melly más nyelvnek idegen ajakkali kimondása, például a' francziának angolosan, vagy olaszosan való kiejtése. Hogy német szomszédink az illy magyar-német kimondáson nevetnek, az nekik épen úgy szabad, mint nekünk a' magyar szó' németes elfacsarását kaczagunk. De — 's itt kezdődik a' fonakság, melyet feljebb említettem, — nem véghetetlen

füresa-e, mikor közülünk olyanok, kik magok vagy sehogy', vagy igen rosszul tudnak magyarul, azokat esúfolják ki, kik a' németet magyarosan ejtik? Hogy az ilyen esetben a' két fél közül melyik nevetségesebb, az olly érdekes kétség, melyet én, ha megfejtése olly könnyű nem volna, egynémelly hazámfi' magába térítése végett a' magyar tudós társaságnak jutalomkérdés gyanánt bátorzkodnám ajánlani. Én legalább más példát, hol valamelly nemzet, öntisztét, 's önmagát feledve, maga magát, úgy mintha külföldi lenne, kinevetné, nem hallottam, 's a' dolog melly magában kicsinységnek látszik, erkölcsi tekintetben elpulyásodásunk' egyik legszomorúbb jelensége, mert sajátságunkról való megfeleltkezést, büszkeségünk' feláldozását, 's hazai ügyeinkre nézve külföldi szempontot árul el.

Igen érzem én, mi nehéz ezeket az igazságokat megizleltetni azokkal, kiket illetnek. Olly helyzetbe tették magokat, hogy úgy szólván nem is lehet hozzájuk férni. Azok, kikre hatni leginkább hízelkednék önszeretetünknek — aszszonyaink — süketek mind azokra, a' miket mondhatunk. Könyvet írunk a' nyelv' dolgában? nem olvassák, mert nem értik.

Országgyűlésen szólunk? a' karzatba felgyűlt bájos alakok tolmácsaiktól kivonatban kapják a' beszédeket. Az ilyen németre fordított, töredékekben adott magyar hazafiság bizony nem igen lehet nagyhatású. Vagy házról házra járunk, reggel és délben, délután és este, uton útfélen prédikáljuk asszonyainknak a' magyar nyelv' szeretetét? de ők mindenre ránnak, a' mit sokszor hallanak; az unalom által tehát nyelvünknek náluk szép jövőndőt nem készítünk.

És pedig mi szép szerep van nyújtva asszonyoknak, minden szabad országban! A' férj és a' fiu, a' testvér és a' szerető, mindnyájan asszonyi kebeltől várják a' melegséget, melly nemesebb iránynyaira ömöljön. Tőle vár a' férfi buzditást az út megkezdésére, tőle jutalmata' kivitt babérért, tőle vigasztalást a' hidegségért, az üldözésért, mellyet tövises útján talált. 'S a' mi asszonyaink olly annyira távol állanának eme' rendeltetéstől, mellyre őket körülmények határozták, természet alkotta, közvélemény hirdeti? 's csak épen nálunk nem volnának minden jónak, szépnek, nemesnek kezdői és ápolói? 's csak épen Magyarországon nem lenne igaz, hogy felesze a' nagynak és szépnek, a' mi történt, asszonyi

szem' sugáiraiból folya ki, 's ismét annak árnyékában hala el? — Vagy egészen csalatkozom, vagy pedig igaz az, hogy még a' mindennapi élet' léhaságai és lelhetlenségei is bizonyos felsőbb szint, bizonyos kimagyarázhatlan érdeket csak úgy kapnak, ha általános, nemesebb érzések fekszenek alattok.'

Nagyaink közül sokan idegen földön keresnek magoknak feleséget. Politicai összeköttetésünknek természetes következése, 's fordítva épen olly gyakran történik. A' házi élet' boldogsága olly véghetetlen fontos az emberi viszonyokban, 's annyira függ a' szív' érzéseitől, 's a' characterek' egybehangzásától, hogy ezen fő feltételekhez, még másokat tenni igazságtalanság lenne. De valamint külföldre férjhez ment magyar leányaink azon országok' nemzetiségét tisztelni kötelesek, úgy a' külföldiektől, kik magyar férjet találtak, bizodalmasan várja a' nemzet, hogy új hazájok' érdekeivel összeforrjanak. Hódolás azoknak, kik e' szent hivatást melegen felfogták, lelkesen teljesítik! Bár társnőik tőlök példát vennének, 's szaporítanák két rövid esztendő' multával bájaikat a' magyar nyelv' tudásával mint emez; nevelnének lelkes fiakat a' hazának, mint egy más, lennének védangyalai minden

hazafi igyekezetének, mint egy harmadik. Áldás azokra, kik kebelöknek nemes büszkeségét hazánkba elhozták, nemzetünkre általvitték.

'S nyugodjanak meg a' gondosszívü anyák a' sors iránt, melly ezélirányosan magyarul növelt kedvenceiket várja. Nem vagyunk ugyan első ország Európában se' kiterjedésünkre, se' political álláspon-tunkra, se' literaturánkra nézve, 's igaz hogy igen sok tekintetben hátra vagyunk; de csak tőlünk függ felvergődni, 's erkölesi és anyagi erőnket, műveltségünket, intelligentiánkat kifejteni, mihelyt felfogtuk valóságos helyzetünket, 's nem rugaszkodva el nem érhető chimacrák után, az elnyerhető, a' soha ki nem vihetőnek áldozatul nem hozzuk, gyarapodó nemzetiségünkől, 's öregbedő jó voltunkból pedig törvényes political kapcsolatunknak nem ellenségét, hanem új és erősebb alapját, és szövetségesét esináljuk; mikor tehát egy tizennégy millio lakosú, négyezer négyszeg mérföldet magában záró termékeny országnak political helyzete 's állása által a' béke' malasztjai, és külső bátorság állandó birtokul jutottak, ősei' bölcsesége pedig szabad elemeken épülő országos alkotmány, 's minden tökélete-

sedés' magvát méhében viselő helyhatósági intézettekett adott, azoknak kik törvény, birtok, és szokás által a' közdolgokra olly tetemes befolyást gyakorolhatnának, hatási körök' szűk volta felett panaszkodni, a' legnevettségesebb gyengeség, és vagy éretlen 's határtalan óriási nagyravágyást, vagy pedig minden, még a' legtisztelesebb nagyravágyástól is üres keblet árul el. Talán még szebb dolog volna az angol parlamentben, vagy francia kamrákban tündöklenni, német professornak vagy olasz marchesenek, török szultánnak, vagy chinai mandarinnak lenni; de minekutánna a' sors, a' gondviselés ide vetett: talán nem ártana próbát tenni, hogy ugyan mi volna az, ha végvalahára jó magyarok találnánk lenni. Csillag gyanánt tűnni fel egész nemzet előtt, milliomokra hatni, az álmaiból felserdült és a' pallérozódás' széles pályájának neki indult nemzetet dicső útjában előre taszítani, mivelődési középpontul szolgálni, jó ízlés' és előmenetel' tárgyában példaként ragyogni, hivatalban, vagy hivatalon kívül a' közjót előmozdítani, talán nem épen megvetendő sors, 's olly szinpad, mellyen sok keserűség mellett a' léleknek kényesebb ingerei táplálás nélkül nem maradnak,

's minél többek az akadályok, minél nehezebb a' feladás, annál méltóbb, büszke és nemes keblekhez annál sürgetőbb, annál szükségesebb a' fellépés, a' megkezdés. 'S jobb a' legkisebb, a' legszűkebb közt választva magának, abban szerényül, de határozatosan munkálni, mint az időt, és életet idegen érdekek közt nyelvünk', 's nemzeti dolgaink' tudatlanságában sorvadozva, hideg szívvel, és öröme nélkül vesztegetni. Az anyák tehát, kivévén mikor más pályára szánták, 's arra célirányosan nevelték fiaikat, talán nem éppen sokat mulasztatnak el velők, ha őket úgy nevelik, hogy hazájoknak hasznos polgárai lehessenek. Minden lelkes anya, ha már teljességgel választani kellene a' két veszedelem közt, melegebben fogja szíve' dobogását érzni, ha fia, hazája' törvényhozásának teremeiben lelkesen szólalt meg, mintha a' bálban a' franczia quadrillet ritka mesterséggel tudta eltánczolni, egy franczia Vandvilleben pedig gyönyörűen figurázott. Érezni fogja, hogy a' kettőt összekötni, hogy ezeket a' virágokat a' jól elkészült szoborra ráaggatni, igen szép dolog; de hogy az olyan ember, az olyan szabad országbeli lakos, kinél ezek a' virágok üres csóván függenek,

tulajdonképen nem férfi. különösen pedig mai világban valóságos anachronismus.

'S nem csalatkozom talán, ha azt mondom, hogy azt a' diszt, azta' hirnevet, azt a' befolyást, mellyet a' magyarországi közélet' mezején aratni lehet, a' magyar vagyonos aristocratia igen jól tudja, néha talán kelletén is túl. méltánylani. Akarja mindenki a' czélt, de igen kevesen a' módokat. Hányat láttam hivatal, megkülönböztetés után ásítozni, midőn az útát, mellyen a' szükséges ismereteket megszerezni kellett volna, kigúnyolta! Hány feleséget, ki mindent elkövetett egy részről, hogy férjét nemzetétől egészen elvonja, más részről pedig annak számára érdemczímeket gyűjthessen! Hányszor halottam panaszt, mikor más valaki, csekélyebb eredetű kapta el a' hivatalt, mellyre ti alkalmatlanok voltatok! Hányszor jajgatást és siralmat a' kor' szelleme felett, mivel a' közdolgokban való részvétlenség által, a' közvélemény' igazgatását kezeitekből kieresztettétek, és az, a' mi már most keletkezik, tőletek nem függ, hatáskörötökön túlfekszik.

Hidegen szólottam a' tárgyhoz e' lapokon, 's csak önönös felszámolások' szempontjából tekintet-

tem azt; pedig talán melegebben is lehet vala ömledezniem 's érzésekhez beszélnem, mellyek hazámfiai' kebelökben egészen talán még el nem némultak. Mert hiszem ez a' föld, 'ez a' haza, ez a' nemzetiség önsajátjok, apáinknak keresménye, becsületök, jövődjök ennek becsületével jövődjével vagyon összekötve. Dísz csak ennek adhatnak, dísz csak ettől várhatnak. Ébredjen fel végvalahára hűszkeségök. Ha önmagokat nem érzik elég erősöknek kivetkezni a' tespedést, mellybe süllyedtek, 's erőt venni a' személyöket környékező akadályokon: óvják meg legalább serdülő gyermekeiket attól a' szorultságtól, mellyben önmagok sílnének. Ne vessék meg a' vár kulcsát, mellyet megnyerni kívánnak; fogják fel a' nyelvet, a' maga egész fontosságában mint eszközt, hatni a' nemzetre, ismereteket szerezni, nemzetiséget emelni, szives közlekedésben maradni honosaikkal. Szabaduljanak ki penészes előítéletek' 's aszszonyos babona félelmek' békóiból, 's győződjenek meg, hogy csak tőlök függ megvalósítani elémennő évkorunk' symbolumát: a' mivel t nemzetiséget, 's a' nemzetesedett miveltséget. Ha erre körülményeink' hideg megfontolásában, 's tulajdon helyzetök'

minden oldali megtekintésében elegendő okot, 's
állandó erőt még most sem találnak: úgy én hazám
aristocratiáját gyógyíthatlan betegnek vagyok kény-
telen kinyilatkoztatni.

És im ezek azon sorok, mellyek jórészt az igen is korán elhunyt saját kezével írva, végakarata következtében családja által át lettek nekem e' felírás alatt adva: "Készületek soha meg nem jelent illy munkámhoz: A' magyar nyelv és ellenzői"; 's mellyeket, jöllehet azok nagy része az Árvízkönyv III-ik kötetében közrebocsátatott már — mi e' jelen egész közlemény rendezésekor elkerülé figyelmemet — ezenel újra a' közönség emlékezetébe ajánlani valamint felette érdekesnek tartom, ugy azon czélnek elérésére nézve is szükségesnek gondolom, mellyet, gróf Dessewffy Aurél hamvait illetőleg, ez uttal tűztem ki magamnak. Bocsánat tehát tisztelt olvasó, ha azon reményében, mellyhez képest gróf Dessewffy Aurél részéről egyedül eddigelé még nem ismertet vélt nyerni, szintugy megrövidítetik egy kissé, valamint az egész közlésnek várakozásán szinte innen maradt léte miatt is tán némileg csalódott. Ámde a' jelen egész közlemény pénzbeli gyümölesözete, ha nem épen valami felette sürgetőre, nem hazánk legfon-

tosabb életkérdéseinek valószínűsítésére fog is fordítatni, még sem lesz az — mert megindításában bizni akarok — egy egészen közönyös és minden magasb szempont nélküli tárgyra szentelve, mikép a' lelkesnek attul sajnálni volna oka, ráfordított aránylag csekély pénztörődékét. Mi pedig, gróf Dessewffy Aurél felhozott sorait tekintve, az Árvízkönyv birtokosának netaláni tulajdoni jogát illeti — miről egyébiránt nincs tudomásom, sőt azokhoz éppen annyi joggal hiszek birni, mint bárki más — erre nézve lesz módom, minden biró nélkül, barátságos nton elintézni a' dolgot: úgy hogy most csak az van hátra: gróf Dessewffy Aurél tetemeit illetőleg, őszintén megvallanom, mi czélt tűztem magamnak ki, mikor üdvölköztél közlésemhez ragasztám nekem hagyott munkatörődékét.

Valamint felfogásom szerint kötelességünknek hiszem — ha vérünk felüdülési ügyében tettelegesen részt venni kívánunk — minden ámitásokból hováhamarabb kiábrándulnunk: úgy ütött vagy közelít már —

ha sajátlag a' hon fölé emelkedni nem sovárgunk — a' kibékülésnek órája is. Legyen tehát ez utolsót tekintve szabad némieket itt felhoznom.

Több évvel ezelőtt kellemetlen surlódásban valék, mint alkalmasint közönségesen tudva van, gróf Dessewffy Aurél tisztelt atyjával. Megtámadó ugyan ő volt; de nem személyemet, csak politikai eljárásomnak az ő nézete szerint hibás voltát, támadá meg. Én azonban annyival fiatalabb, buzgóbb véremnél fogva, ezt akkor nem birtam felfogni, és minkenkiben, ki nézetimet — mert őszinték valának azok mindig — nem osztá, sőt azokat még gáncsolni is meré, egyenesen személyemnek sőt a' közügynek ellenségét látni vélvén, kölcsönül a' tisztelt, nálamnál annyival idősb hazafinak fejét is megsértett infallibilitási hiuságomnak nem egy felesordultával érintém. Számosb évek peregtek azóta le, 's jóllehet e' tényeimet tekintve, nincs min pirulnom, nincs min bánkódnom, mert az egyedül egy kis politikai fanatismusnak vala következménye, melly politikai vallás ugyan ma is él bennem, de türelemre kiábrándulva; rövid időre félbeszakított barátságom gróf Dessewffy Józseffel pedig már jóval ezelőtt szakadatlan

viszonyos szívömlédezésre melegült ismét, 's ebben ekkép sokkal szerencsésb valék, mint Kölesey Berzsenyinek átellenében: azért még is szünetlenül kinozza belsőmet valami 'sejtelem' valami 'jobb érzés', mintha gróf Dessewffy Józsefnek még is némileg adósa maradtam volna; Berzsenyinnél 's Köleseynél szerencsésbnek pedig azért tartom magamat a' tisztelt gróffal együtt, mert míg nekem és gróf Dessewffy Józsefnek a' pillanati viszonyos elhidegülés szálkáit kebleinkből kivonni, és ismét a' legőszintébb barátságra frigyesülni szerencsés alkalmunk volt: addig a' mostohább sors a' kibékülés kéjérzetét Kölesey-és Berzsenyitől megtagadá, mert élete végéig sorvasztá ez utolsónak szívét az oda Kölesey által ütött tövis, midőn Köleseynek is egész létére a' megsebzett kebel bús epedését vonta Berzsenyinek irántai elhidegülte.

Közülök egyik sines többé. Mindkettő élte javában hagyta hátra honunkat. Igen, hátrahagyta; meri egyikét sem, 's kivált Berzsenyi magasztos szellemét nem vala képes felfogni a' vele egykoron élő nemzedék általján; 's nem csak nem becsülé meg őket, mint olly drága kincsek érdemlették vala,

sőt — o szégyen illyest megvallani kénytelenitetni — a' legnagyobb rész, aljashoz vagy ál-fényhez szokott szemeinél fogva, jóformán még csak nem is sejté, milly kitünő szellemek közelében él, melyek, bizony mondom, elég isteni szikrával eltelvek, a' legutálatosabban elaljasadott népbe is egészen új lelket önteni, habár csak kis része volna is fogékony, állati tengéséből kibontakozva, nemzethez illő magasságra emelkedve, kellőleg méltányolni a' két halhatatlan költőnek embert nemesítő szavát. A' magyar azonban, némelly keveseket kivéve, mind ezt észre sem vette; mert Berzsenyi — a' százezrekről, a' milliókról nem is szólok — de még a' nemzet kisebb töredékei előtt is általján csak névszerint sem vala ismeretes, midőn Kölcseyt a' nagyobb rész neve szerint tán ismerte ugyan, de szelleme után bizony nem; mert különben valamint Berzsenyit úgy őt is valóban jobban méltányolja, vagy legalább őt jobban méltányolni magátul elháríthatlan kötelessége lett volna.

Mindkettő azonban nincs többé. És ha most egykori létüket a' jók emlékezetébe visszahozni kívánom, kik ismerék őket, 's a' nagy közönség meg-nemszünő szórakodás közt élő részét is figyelmez-

tetni iparkodom, hogy több más jeles szinte már elszenderült és éppen olly kevéssé méltánylott hazafi mellett, egy Berzsenyink egy Köleseynek is volt: azt azért cselekszem, mert most a' kiábrándulás és ezzel szorosan egybefüggő minden oldalú kibékülés idejében, elfelejtetlen marad előttem azon nap, mikor Kölesey a' magyar tudós társaság V-ik köz ülésében 1836iki September 11ikén Berzsenyi Dániel fölött elmondá a' rábizott 's tőle elfogadott Emlékbeszédet, *) melyet, mintán megismerkedését Berzsenyivel, kritikájának ez ellen kibocsátását, 's egymástul holtig tartott szakadásukat elsorolá, ekkép végezett be:

“Az ifjú, tek. társaság, az ifjú, ki a' nemzet nagy énekesét megítélni merész volt, 's ki e' merészséget olly felette drágán Berzsenyi elhülésével fizette meg, ez az ifju — én valék.

Hosszu idő folya le, a' fiatalság reményteljes napjai elenyésztek, 's most öszült hajszálaimmal, hideg valósággal kihűtött kebellemmel állok itt, 's a' multa visszatekintvén kérdezem magamtól: ősz

*) Lásd az egész beszédet a' m. t. társaság évkönyveinek IIIik kötetében.

gyermek, számláld el a' hasznát, mi ifjúkori tetteidből származik!

Korodra akartál hatni? korlátolt, kicsiny erődhöz nehéz akarat! És hatással lenni a' korra nem is mindig kívánatos. Társaid megérik a' rázást, ha álmaikat bolygatod; de nem kérdik, honnan indulsz 's hová mégy? 'S tettél jót vagy roszt: magadnak tevéd; és a' sokaság járja az utat, merre az ezerképen változó vélemény árja ragadozza; a' zseni pedig sasként felszáll és elrohan, 's öntudatlan szabja a' törvényt, mit követni, csak ő birerővel.

Berzsenyi még élt, de mélyebben vonult magába; lassanként elnémult az ének szózatja, komoly vizsgálat foglalá el az alkotó költészet helyét; 's ő könyvei közt, háznépe karjaiban elhunyt, a' nélkül, hogy békejobbot nyújtott volna annak, ki huszonhat év előtt dagadó kebellet vevé tőle búcsúját.

Árnyéka az elköltözöttnek, sírod felett zeng az engesztelő szózat! Nem sokára követlek tégedet, 's a' maradék írói harcainkat nem fogja ismerni; 's neveinket békés gondolattal nevezendi egymás mellett, ha korunk énekeseire visszaemlékezik. Emberrek valánk; miért szégyenelnők azt? Az élet utai

keresztül járnak egymáson; 's leggyakrabban elveink szentsége sem oltalmazhat meg akár tévedéstől, akár félreértéstől; de a' sírdomb békesség laka; 's küszöbén emberi érdek nem léphet be. Te a' földi leplet, 's vele a' halandó gyarlóságait levetkezed. Elköltözött az ember; a' költő miénk, e' nemzeté maradt végiglen; e' nemzeté, melly neved' és dicsőséged' szent örökség gyanánt birandja."

'S valóban, mintha sejtette volna, nem sokára követé azt, kinek sírja fölött zengé el az engesztelő szózatot. — Mi pedig, kik ezeket írjuk és olvassuk, okvetlen fogjuk követni őket, 's tán közelebb állunk azon komoly pillanathoz, mikor minden ámtásokbul kiábrándulva, minden bitor fénybül kivetkezve, láthatatlan hatalmak átellenében csak annyi becsünk lesz, a' mennyi minden földi salakbul valóban kitisztultat, fogunk vinni magunkkal; itt létünk ellenben nem földi nagyságunkhoz és nem azon tömjénhez szabva, mellyel éltünkben körülvetetünk, fog hátramaradtinkban hálaérzetet gerjeszteni, hanem csak annyiban lesz vérünk felejtve, áldással nevezve, tán átokkal említve, a' mennyiben hűtlenül vagy hűn dobogott szivünk az emberiségért, és kevélységünk el nem csábitott : kellő

tulajdonok nélkül másokat vezetni akarni. Lépünk azért mi, kiket régibb barátság köt össze, de kiknek viszonyaira némelly félreértések tán hidegséget öntének, mielőtt késő volna, ismét meleg egyességre; sőt békülünk — ha politikai mezőn a' nagy közönség elvégrei haszna tekintetéből tán nem is — egyéb viszonyinkban minden polgártársunkkal ki; 's legyen ezért szabad — hadd fizessem ez által le gróf Dessewffy Józsefnek tartozó netaláni adósságomat — ezennel, ha üdvöledei eszmém életbe lépne, olly korán elhunyt Aurél fiának hamvait azon kitüntetésre ajánlanom, melly közméltánylatra honunk derekabbjait érdemesíteni keblem szomja és e' jelen közlésnek kitűzött célja.

Ha nincs is hatalom, melly tőle és tőlünk elragadott fiát visszaadhatná, adjuk meg a' bús atyának legalább azon vigasztalást, mellyet adhatunk, 's melly lelkes ember előtt mint ő, nem lehet közönyös; 's emeljük az elhunynak tetemeit, a' haza körül általjánosan elismert érdemeket szerzett honfitársaink kijelelendő diszhelyére; 's korántsem azért, mert Józsefnek fia volt, hanem mert hűn dobogott szíve honáért, 's mert bár rövid itt volta alatt, ér-

telmi sulya által az örök valónak nem egy világ-sugarával ajándékozta meg a' hont, 's kivált utolsó országgyűlésünk alkalmával éjjel nappal fáradva, minden fénykeresés, hírkövetelés, és valódi köszönet nélkül sikeresebben járult kibékülési ügyünk szerencsés bevégeztéhez, és némelly életbevágóbb ott alkotott törvényeink végképi létesítéséhez, mint nem egy, kinek ezen szerencsés és alig várt eredmények örvendetes fordulata bitorilag felettte számos által lön tulajdonítva.

Őt is mint annyi jelest, ideje előtt elszakítá tőlünk a' sors, 's őt is — mint nem egy hazánkfia dült már félreismerve sirjába — olly kevéssé méltatta éltében sok, sőt nem kevés még tiszta száándékát is kétségbe venni meré, mert ő nem pillanati tetszés és taps után sovárgott, hanem ennél célja magasb, távolabbi volt, 's így őt a' felszineshez, a' közel fekvőhöz szokott nem fogá fel.

Legyünk azért elvégre méltányosak, 's ne büntessük minmagunkat barbár, vagy lázban levő népekként megnemszűnőleg azzal, hogy érdemes honfiaink fejére rendszerint csak akkor vágyunk fűzni hálakoszorút, mikor nem hevül az isteni szikrátul

többé, 's csak akkor, miután éltükön át sokszor legjobb tehetségünk szerint gyötörtük, kinoztuk és elvégre meggyilkoltuk őket, vagy legalább napjainkat tetemesen megrövidítők. Ne cselekedjünk így, bizony ne esorbítsuk úgy is vajmi szűk mezőre szorított szellemi örömindet még az által is, mikép az érdem megismerését az élőktil megtagadnók; mert hiszen kivált honunkban — hol, ha az aljassal, a' közepszerüvel összebarátkozni nem tudunk 's esalni nem akarjuk magunkat, még minden a' teendő — vajmi széles azon út, mellyen egymás mellett, a' nélkül hogy egyiknek a' másik fölé kellene emelkednie, kimondhatlan sok helyest, sok hasznost, sok dicsőt vihetni végbe, mikép a' nagy közönségnek méltánylata, dicsérete, hálaérzete mindenkire, bár a' legnagyobb- bár a' legkisebbre egyiránt áradozhat, úgy hogy tulajdonkép csak az irigy versenygésnek nincs sehol is valódi helye.

Ha azonban illy egymás iránti türelemre általján véve éltünkben még nem olvadozhatunk, mert hosszú 's nyavalyás álombul felserkent lázas mibenlétünknel fogva nem tudjuk kellőleg megkülönböztetni a' személyeket azok "politikai tehetségétül",

vagy mert általában könnyebb illyesekről oktatólag tanáikodni, mint abhoz képest cselekedni: akkor bizonyítsuk be a' hazáért jól érdemlett elhunytaknak legalább tetemei iránt lefizetendő 'adósságilag azon hálaérzetet, azon köz megtisztelést, mellyel éltükben lett vala legszentebb kötelességünk irántuk viseltetnünk.

Várjunk el egyébiránt valamit az időtől is. Mert legyen csak elvetve 's hűn ápolva a' nemesb mag, 's okvetlen egy egészen új teremtés fogja egykor felbájozni a' hazát, és általa az egész dicső nagy természetet.

Nines drága és költséges érdemoszlopokra szükség. Egyszerű márványkövek, tán éppen olly egyszerű vas keritményekkel környezve, meg néhány anyai gonddal dajkált ültetvények köréjük helyezve, 's itt ott előtűnő illy nevek, mint: Berzsenyi, Kölesey, Kazinczy, Festetics György, Dömötöri Németh János, Kisfaludy Károly, Virág Benedek, Deák Antal 's a t. 's lehetetlen, ha van de csak egy szikra élet is a' magyarban még, hogy ujjá ne alakuljon, nemzetté ne emelkedjék! Mert legyen csak egyszer magasztosb gondolat bár költészetbe öntve,

bár cselekedet által életre hozva, a' nagy közönségtől akármilly módon elismerve, méltányolva és megtapsolva: és nincs — ha az embernek jobb érzelme nem örültség, és az emberi tökéletesülhetés eszméje nem a' leghazugabb önáltatás — hatalom e' földön, melly népet, ha feleszmél és önmaga nem gyilkolja meg magát, legszebb gyümölcsökkel felviruló kifejlésében gátolhatja.

Legyen azért megkezdve a' dolog. 'S ha idő folytával Üdvleldébe emeltetik, mint bizonyosan abba fog emeltetni nem egy a' hazában félreismert hű kedély, mellynék hazafisága azért vétetett élte korában kérdésbe, mert vérének érdékében a' trón szilárdítása mellett merészlé felemelni szavát; és viszont nem egy lángoló szű lelendi ott nyughelyét, melly szintén de megint felsőbb helyről azért vala életében gyanú tárgya, mert a' trón mellett úgy szólott, úgy cselekedett, mintha a' nemzet által lett volna oda emelve; ha mondom idő folytával így fordul a' dolog — 's annak, ha az Üdvlelde fölött örökdő biztosság teljesíti tisztét és az el nem aljasul, és a' magyar sem megy hátrafelé, okvetlen így kell fordulnia — akkor 's csak akkor leszen fő célja elérve,

melly nem egyedül holtaknak megtiszteléséből áll, de főkép az által éri el legmagasb szellemi fénypolczát, hogy a' jövő nemzedékeknek helyes utánzásra méltó minták kimutatása által a' nagy közönség, egyesek vigasztalódása- és a' köz álladalom mindenek fölötti nyereségére, elvégre azon komoly higgadt-ságra fejlődjék ki, mellynél fogva, mai egymás ellen agyarkodó irigységeinket számüzve, valamint hivatalban levőt úgy azon kívülit könnyelműleg el ne ítéljen senki, de méltányolván a' politikai pályának egyiket mint másikat tekintve jóllehet különböző, de azért körülményeink közt még is felette súlyos létét, még élteben nyerje meg minden oldalrul megismer-tetését és jutalmát az érdem, bár fent bár alant fénylenék is az.

Tiszteljük meg tehát addig is derék elhunytainknak legalább tetemeit, míg illy köztársasági kölcsönös méltánylat hajnala nem virad vérünkre, melly-hez képest a' hazáért jól érdemlett honpolgár, a' társasági viszonyok bármilly lépeszözetén üdvözléné is a' nagy természetet, még élteben nyerje el a' köz jóváhagyásnak, a' köz dieséretnek "jobb emberre nézve" mindennél édesb jutalmát. Nekem pedig legyen

szabad, mint érintém, addig is míg az eszme életbe lép 's tökéletes elrendezését nyerendi, azon üdvleldei bíróságnak, melyet mennyire lehet a' közakarat fog kiválasztani, 's mellynek tiszte lesz szigorún de igazságosan ítélni holtakról, ezennel az általam czélba vett kitüntetésre ajánlanom

“DESSEWFFY AURÉL” tetemeit.

'S most saját magamat illetőleg van kérésem. De alig birom előhozni. Mert jól tudom, egy részről milly hiusági színben jelenik meg mind az, mit egyes polgár, bármilly magas fokon álljon is, és így annál inkább én, alárendelt családi viszonyait érintve, a' nagy közönség figyelmébe ajánlani merészel; más részről nem kevesbé ismeretes előttem, hogy a' nagy közönség ítélőszéke előtt mind az is hasonlólag a' hiuság színében tűnik fel, mi körül a' tulszerénységnek leple fűzetik. Mind ez tudva van előttem; de azért kérésemet még is elrebegem, nyájas engedékenységgért esedezvén.

Előbb utóbb de egyszer bizonyosan eljő a' nap, mikor földi éltetnnek vége szakad. Honunk körüli fáradozásimnak összege akkor károsnak, hasznosnak fog-e mutatkozni, tudja a' mindenható Isten. Annyit azonban még is sejtek: tán nevem is bírálat alá kerülend egykor, ha üdvledei eszmém életbe lép. Hajlamért, legkisebb részrehajlásért nem esedezem, nem ez az, mi keblemet epesztí; mert tudja az ég, mint fentebb érintém, sokkal féltékenyebben hordozom az Üdvlede szeplőtlenységét lelkemen, hogysem saját hamvain sorsa iránt igen aggódnám, és e' fölött olly kicsinynek, olly salaktelinek érzem magamat, 's felette jól tudom, hogy azon keveset, mi bennem tán meglehető's, mi beennem tán nem egészen rossz, jobbadán másokéihoz képest azon olly igen kedvező körülményeknek köszönhetem, mellyek közé e' földre állított a' sors, 's mellyek nélkül annyi tündöklík igazi erkölcsi felsőbbségben előttem, 's mellyek nélkül én, tudja a' Mindenható, tán haszontalan vagy minden esetre egy alig ismert mindennapi volnék. . . . Nem számolok én ez okból, bizony mondom, illy kitüntetésre, jöllehet megvallom — és ugyan miért szégyenleném ezt megvallani — nem sovárogtam soha

és soha nem is fogok sovárogni más földi jutalom után, mint hazámfiainak, vérrokonimnak egy kis méltánylataért.

Ila azonban még is számosb tévedéseim egykor pillanatilag felejtve lennének, és azon kevés mag, melyet véletlenül elhinték, mások által ápolva hasznos gyümölcsökké virulna, és ez tán nekem tulajdonítatnék, és így hamvaim is érdemeseknek tartatnának azok tetemei közt örök békében nyughatni, kikben több volt a' hon- mint az önszeretet, 's kikben több vala a' lélek mint volt a' pára: akkor....

.....
ámde kezecimből esik a' toll, mert illőbbnek hiszem, e' kérésemet végakaratomba foglalnom.

1) Scytha Anacharsis. — Lehetetlen Barthetemy e' czim alatt ismert Jeles öszvonatárul elég magas dicsérettel szólni ; mert az valóban igazi raktára a' legnemesb, legszellemibb eszméknek. Deák Fülöp Sámuel adá fordítását, melyet, — vagy az eredetit — nem olvasni, nemcsak vétek, de valóságos saját-megrövidítés.

2) E' közülünk korán kiragadott : gróf Dessewffy Aurél, ki 1842-iki február 9-ikén költözött jobb világra, 's ki noha X. Y. Z. könyvében érdemen túl sok dicséretest hoz rólam fel, üdvledei eszmémet nem igen méltányolni, sőt egyenesen azon nyavalyás ábrándok közé sorozni látszék, melyektől honunk újabb időkben annyira felesordult.

3) A' külföld majmolását illető vád alkalmasint Bajorországot tekintőleg fog ellenem legközelebbreül gördítetnem, mely országban, mint tudva van, nagy költséggel állíta a' Duna partján közel Regensburghoz nagyszerű Walhallát a' nem kisebbszerű bajor király. — A' külföld majmolásában, vagy ha kimélőbb kitélt szabad használnunk, a' külföld utázásában, melynek sok tekintetben ha nem is mindent, legalább felette sok hasznost köszönünk, azonban nem létezik 'in thesi' legkisebb kifogást sőt roszalást érdemlő is ; mint-hogy e' kérdésben egyedül a' helyes vagy helytelen minták választása döntheti el igazsággal az utázásnak józan vagy fonák voltát, A' hazáért jól érdemlettek tetemeit pedig kitünőbb helyen egyesíteni és ezen utolsó tisztelet által is hálával koszoruzni az érdemet, nem csak nem helytelen, sőt minden nemesebben gondolkozó előtt annyira utázásra méltó, miszerint valóban nem volna pirulásra legkisebb ok is, ugy hiszem, sőt még azzal dicsekedhetnem is lehetne, ha-hogy egyedül az érintett különösen szép lelkületű fejedelemnek példaadása birt is vala engem az üdvledei eszmének szőnyegre hozására, azon fejedelemnek, kinek utmutatása után törekedni anyiakban valóban nemcsak nem szégyen, de a' lehető legnagyobb

disz. Én azonban holha csak kevésset iljabb a' tegméllyebb tisztelettel többszer felhozott uralkodónál, már régóta hordom keblemben az üdv-
feldei eszmét, mikor annyi évvel ezelőtt a' régi Hion omladéki körül ,
meg dicső Marathon csataterén és hős Sparta virányai közt nem
egy emlékhalom, mellyet felkeresék, vala irigylésem tárgya, mert
annyi nemes és a' hazáért lángolt 's vég-tisztelettel megbeesült te-
temet fedett; honunk akkori léte pedig, jóllehet hatálos volt — oh
emlékezzünk azon kétes napokra vissza! — még csak egy kissé disz-
teljesebb temettetést sem látszott biztosítani véruinknek. Én te-
hát már azon időkben, mellyek huszonöt huszonhat évvel esnek
hátrább, mikor a' német Walhalla — úgy gondolom — alig foganz-
hatott még csak méhében is, hordám keblemben — és ezt be tudom
bizonyítani — hazánkat és nemzeti családunkat illető nem egy eszme
mellett azon vágyat is: véruinknek, ha élni fognánk, jobbait, ha
pedig enyészet lenne sorsunk, legalább utolsó képviselőit egy
helyütt, békében és örök nyugalomban összesítve látni. Ezen felül
megvallom, hahogy a' felette dicséretes bajor példa buzditott volna
is az utánzásra — miben felfogásom szerint legkisebb szégyen sincs,
és ekkép kár volna egy szót is veszteni annak kikutatására, ki volt
legyen a' példaadó, ki az utánzó — jóllehet mondom ez felette
közönyös, és én a' példaadás becsületét édesörömet akárkinek és
ekkép a' dicső bajor fejedelemnek átengedni annál inkább kész vagyok:
azért megvallom más részről, az eszme azon alkalmazására nézve,
melly szerint a' bajor Walhalla fogna elhunytakkal megtelni, de éppen
nem tudok egyetérteni, és e' tekintetben a' bajor példát követésre
éppen nem tartom ajánlhatónak. 'S ugyanis — ha jól vagyok tudó-
sítva; mert ha nem vagyok, a' mondandókat ezennel előre meg-
semmisítem — két körülmény létezik a' bajor Walhalla 'megnépesí-
tési' ügyében, vagy világosabban mondva: azon kérdésben, vajjon
kit illethessen a' Walhallábai felvétel megtiszteltetése, két körül-

mény fordul elő, melly felfogásom szerint egyránt viseli magában a' Walhalla, ha így mondhatni: szellemi diszének megfertőztetési magvát, bármilly fényes és szédítő legyen is egyébiránt annak külseje és külső szertartása. Egyik az, hogy a' bajor uralkodó minden valódi korlát nélkül egyedül kénye kedve szerint választja meg a' Walhalla lakosát. Második pedig, miszerint a' Walhallának alantibb boltozatában még élők szobrai is tétetnek le, kik úgy szólván virtualis várakozói a' rájuk bekövekező tiszteletnek, t. i. a' magasb boltozatokba emeltetésnek. Már e' két körülmény elég, ha nem módosítatik, mint mondtam, hogy szellemi disze a' bajor Walhallának előre meg legyen senmisítve minden önállónak felfogásában; mert nemcsak az önkénynek 's ekkép a' magányúezet tévedésének bélyegével van ez által megjegyezve az, de abba okvetlen, ha a' felhozott körülmények nem módosítatnak, minden bajor uralkodó, sőt minden bármi által is kitünőbb tisztviselő okvetlen meg fogja nyerni díszhelyét. Minél nincs természetb. 'S pedig, mert nem létezik egyes emberi lény, habár a' legdicsőbb fejdelem volna is az, ki elhunyt embertársának valódi becsét minden esetben és minden körülmények közt csallhatatlanul megbírálni volna képes, és ekkép még a' most országló érdemdús bajor király sem fog attul, ismert igazságszeretetének és magasztos lelkiületének daczára, egészen menekedhetni — ha t. i. az autocrati, vagy valami tanács által csak pro forma korlátozott bírálatrul nagy-lelkűen le nem mond — hogy választásiban őt néha valami földi tekintet és sympathia, 's kihagyásiban viszont némi felejtkezés vagy antipathia egy kissé részrehajlóvá ne tegye. Ámde ha meg is akarjuk engedni, mikép a' most dicsően uralkodó bajor király de egyetlenegyét sem veend be a' Walhallába, ki annak tisztos boltozatit legtávuabbrul is elundokitná egy kis erkölcsi rossz szaggal: ugyan arrul ki kezeskedik, hogy a' jövő fejdelem és ennek követője, meg ennek ntódja és így tovább, valljon fog-e éppen annyi 's olly magasztos felfo-

gással, lelki függetlenséggel és tapintattal bírní, mint a' mltlyennel a' jelen uralkodó bír? ugyan ki mer erről kezkeskedni? kérdem. Azt hiszem, senki. Sőt az emberi események és gyarlóságok kellő figyelembe vételénél fogva előre ki lehetne a' hihetőség számai szerint legkisebb tétova nélkül mondani: hogy elvégre, ha a' választásnak és a' már éltükben a' Walhallára némileg kijegyzettek ügye körül ezélszerű módosítások nem lépnek nemcsak szinlett de valódi gyakorlatba, a' bajor Walhalla előbb utóbb nem lesz egyéb, mint ha nem is egyedül és kirekesztőleg földi nagyok és hatalmasok és ezek kedvenczenek lerakó helye, legalább ellunytaának olly vegyületes raktárán fog elaljasodni, hol az igazi érdem valódi jutalmát, azaz: kellő kitüntetését fellelni nem fogja. Ennek, az érintett két körülménynél fogva— hogy t. i. a' megválasztás és kihagyás dolgában a' fejedelem minden valódi korlát és ellenőrség nélkül rendelkezik, 's már életkorukbantétethetnek le a' Walhalla alsóbb boltozatiba némileg virtualis joggal bíró szobrok— elmulhatlanul be kell következni. 'S pedig, mert minden bajor uralkodó sőt minden bármi által is kitünőbb német hatalmasság azért fog a' Walhalla lakosává emeltetni mulhatlan, mert mindig fog találkozni, bármennyire ragyogna is a' bajor közönség férfiúi független állásban minden eddig ismert népek fölött, nem egy hízegő, ki az élő fejedelemnek vagy az élő hatalmasságnak búkolni akarván, indítványt fog tenni — mellynek ellenzésére, minthogy nem annyira érdekes, senki sem veend magának bátorságot vagy csak fáradságot is — hogy szobra a' Walhallába felvétessék. Ha pedig egyszer ott van, bár egyedül virtualis joggal fogva is, ki fog mostani gyakorlatibb időkben lenni az, ki a' Walhallának tisztában tartása végett különös kedvet lelne magában, egy életben ugyan oda emelt, de oda nem való auctoritásnak holta után ismétli kihajításáért törni lándzsát? Valóban alkalmasint senki; miszerint, ha ezen előleges kijelelésben nem történik okszerinti módosítás — 's ha

most nem történik, miért történjék később — elmulhatlanul úgy fogják a' bajor fejedelmek sorban megnyerni apotheosisukat a' Walhalla által, mint az egykori romai császárok emeltetének hízeldőiktől minden különbség nélkül a' halhatatlan istenek sorába. Midőntermészetesenél természetesb, hogy Bajorországnak, melynek lehető leghosszabb éltet nem kívánni lehetetlen, nem minden fejedelme lesz olly kitűnő — mert nagy emberekkel nem olly igen sűrűn ajándékozza meg a' földet a' sors — mint jelenlegi nagyszerű uralkodója, és ekkép lehetetlen, hogy az idők hosszú sorában egy fejedelme se esnék a' hízeldésnek áldozatul, és e' szerint az oda seregesen alkalmasint nem való kedvenceivel el ne undokitná a' Walhalla minden szellemi felsőbbségét. "S hogy a' jövő uralkodók miért gyakorolnák jogaikat a' Walhallát tekintve szorosb korlátok között, mint a' jelenlegi, arra niucs ellenok, ha t. i. a' hosszasb surlódásban levő két körülmény okszerintileg nem módosítatik. Ámde ha most nem módosítatik a' Walhallának lelkes megalapítója által, úgy mi ok adhatná magát elő, hogy az később nyerne czélszerűbb elrendezést? Most kellene tehát mind ennek történni, ha t. i. — és ezt most ismétlem — valóban jól vagyok értesítve; mert ha nem vagyok, mind azt, mit mondék, nem mondottnak kérem tekintetni.

Hogy illyféle intézvénynek nemcsak külfénye, de valódi sikere és szellemi hatása is legyen, minden esetre tán a' nemzeti hitel ellenőrsége alá kellene állítani azt, ha t. i. elég fogékonyság- és elég komoly lelkiülettől át van hatva a' közönség: illy intézvénynek magasb jelentőségét kellőleg méltánylani; mert ha erre többé nem képes — többé, mondom, mert a' fiatal kor illyesre mindig képes — 's annyira van leerkölcstelenítve, mikép a' nagyobb rész, az "én utánam mindezenek vége" hite szerint él és cselekszik: akkor, mint legalább én gondolom, tán nem használ semmi is illy intézvények szellemi fentartására, és ekkép jobb azzal egyenesen felhagyni.

2423 x1c

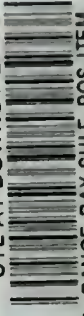
0

JN Széchenyi, István
2167 Üdvölködé
S85

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 09 24 02 029 9